

Kroniek Persrecht 2006-2009

Zijn privacy en uitingsvrijheid gelijke grootheden, of weegt de één toch zwaarder dan de ander? Is tegenwoordig ook al toestemming nodig voor het nemen van een foto? Mag je een advocaat een maffiamaatje noemen? Hebben media de plicht rechtmatige, maar wel negatieve of privacygevoelige berichten over iemand na verloop van tijd uit online archieven te verwijderen als de voortdurende online publicatie iemand naar zijn zeggen belemmert, bijvoorbeeld in het vinden van een baan? Als je moet rectificeren, moet je dan ook het internet schoonvegen? Wat is de laatste stand van zaken als het gaat om wederhoor? Hoe absoluut is het brongeheim? Deze kroniek behandelt de belangrijkste perszaken tussen 2006 en 2009 en gaat onder meer in op deze vragen.

**Jens van den Brink
Otto Volgenant***

Inleiding

In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van het persrecht. De begin datum van dit overzicht sluit aan bij het artikel in *Mediaforum* van Gilhuis dat de periode tot en met 2005 bestreekt.¹ Wij hebben dit overzicht afgesloten op 7 oktober 2009. Een onderwerp dat zo breed is, met een periode van bijna vier jaar, kan naar zijn aard niet uitputtend worden behandeld. Er is dus niet naar volledigheid gestreefd. Wel hebben wij geprobeerd de belangrijkste uitspraken te noemen en in een kader te plaatsen. Extra aandacht is gegeven aan enkele recente ontwikkelingen die ook voor de nabije toekomst relevant zullen zijn, zoals bijvoorbeeld de stand van zaken op internet en de bescherming van het brongeheim.

Privacy en vrijheid van meningsuiting

De Hoge Raad wees in 2008 arrest in de zaak van Van Gasteren tegen Hemelrijk.² Op het spoor gezet door een doortimmerde conclusie van AG Huydecoper oordeelt de Hoge Raad dat de toetsing of het recht op eer en goede naam danwel het recht op vrijheid van meningsuiting zwaarder weegt, moet plaatsvinden door afweging van de omstandigheden van het geval.³ Als er – zoals in dit geval – wordt geoordeeld dat de vrijheid van meningsuiting zwaarder weegt, brengt dit mee dat de inbreuk op het recht op eer en goede naam voldoet aan de daaraan te stellen noodzakelijkheidstoets. Er vindt dus geen toets in twee fasen plaats, maar in één keer.⁴

Karakó

Het Karakó-arrest van het EHRM uit april 2009 gaat verder in op deze discussie over de balans tussen 8 lid 2 en 10 lid 2

EVRM.⁵ Karakó was in 2002 kandidaat voor de Hongaarse parlementsverkiezingen. Tijdens de verkiezingen werd door een politieke tegenstander in het kiesgebied van Karakó een flyer verspreid, waarop stond dat Karakó in het verleden regelmatig in strijd met de belangen van zijn eigen kiesgebied had gestemd. In reactie daarop diende Karakó in mei 2002 een strafklacht in tegen zijn politieke concurrent wegens het schaden van zijn reputatie. Het hierop volgende onderzoek werd in 2004 afgebroken omdat het verspreiden van de flyer volgens de openbaar aanklager door de staat niet vervolgbaar was. Ook een andere procedure in Hongarije leverde geen resultaat op. Karakó klaagde vervolgens de Hongaarse staat aan bij het EHRM wegens strijd met artikel 8 EVRM omdat zijn recht op reputatie niet werd beschermd. In het arrest van het EHRM zijn twee belangrijke aspecten te onderscheiden, namelijk de reikwijdte van artikel 8 EVRM als het gaat om reputatieschade, en de toetsing wanneer de grondrechten van artikel 8 en artikel 10 EVRM botsen.

Het EHRM leidt uit de klacht van Karakó af dat Karakó meent dat het recht op reputatie een zelfstandig recht is dat door artikel 8 EVRM wordt beschermd. Volgens het EHRM strekt het recht op bescherming van privé-leven in artikel 8 EVRM zich echter in beginsel niet uit tot reputaties. Artikel 8 beschermt de 'persoonlijke identiteit' en de 'persoonlijke integriteit'. Deze begrippen omvatten volgens het EHRM slechts de reputatie wanneer de aanval op de reputatie een zodanig ernstige inbreuk op het privé-leven oplevert dat de persoonlijke integriteit wordt aangetast. Het EHRM overweegt:

For the Court, personal integrity rights falling within the ambit of Article 8 are unrelated to the external evaluation of the individual, whereas in matters of reputation, that evaluation is decisive: one may lose the esteem of society – perhaps rightly so – but not one's integrity, which remains inalienable. In the Court's case-law, rep-

* Mr. J.P. van den Brink en mr. O.M.B.J. Volgenant zijn beiden advocaat te Amsterdam (Kennedy Van der Laan). Zij waren betrokken bij een aantal van de besproken vonnissen, meestal aan de kant van de media.

1 K. Gilhuis, 'Enkele recente ontwikkelingen op het gebied van de (on)rechtmatige perspublicatie', *Mediaforum* 2005-10, p. 320 e.v.

2 HR 18 januari 2008, *Mediaforum* 2008-3, nr. 10.

3 De conclusie van AG Huydecoper is ook gepubliceerd in *Mediaforum* 2008-3, nr. 10.

4 Zie hierover G.A.I. Schuijt, 'Eer en goede naam, privacy en de noodzakelijkheidstoets na Van Gasteren/Hemelrijk', *Mediaforum* 2008-3, p. 102 e.v.

5 EHRM 28 april 2009, application no. 39311/05 (Karakó/Hongarije).

utation has only been deemed to be an independent right sporadically (see *Petrina v. Romania*, no. 78060/01, 14 October 2008, and *Armonienė v. Lithuania*, no. 36919/02, 25 November 2008) and mostly when the factual allegations were of such a seriously offensive nature that their publication had an inevitable direct effect on the applicant's private life. However, in the instant case, the applicant has not shown that the publication in question, allegedly affecting his reputation, constituted such a serious interference with his private life as to undermine his personal integrity.

Het EHRM oordeelt dat er geen sprake is van schending van artikel 8 EVRM, en wijst de klacht van Karakó af. Hiermee wijkt het EHRM af van eigen eerdere uitspraken, waarin werd geoordeeld dat artikel 8 wel een 'recht op reputatie' beschermt.⁶

Uit *Karakó* valt bovendien af te leiden dat een geschil over een uiting in beginsel moet worden afgedaan op basis van artikel 10 EVRM, ook wanneer de privacy (en dus artikel 8 EVRM) van het vermeende slachtoffer in geding is. De vrijheid van meningsuiting is dus het uitgangspunt. Artikel 10 EVRM 'has been specifically designed by the drafters of the Convention to provide guidance concerning freedom of speech.' Een persoon die zijn reputatie of 'personal integrity' aangetast ziet hoeft niet terug te grijpen naar 8 EVRM omdat een beroep kan worden gedaan op de in artikel 10 lid 2 EVRM, dat bepaalt dat de vrijheid van meningsuiting beperkt mag worden in het belang van de bescherming van 'de goede naam of de rechten van derden'. De mogelijkheid van een conflict met artikel 8 EVRM is daarmee uitgesloten, aldus het EHRM.

Het EHRM heeft het *Karakó*-arrest aangemerkt als een zaak met 'High importance, Judgments which the Court considers make a significant contribution to the development, clarification or modification of its case-law'. Dit lijkt te bevestigen dat dit de heersende leer gaat worden. In de zaak *Standard Verlags GmbH/Oostenrijk* geeft het EHRM gewicht aan het uitgangspunt dat ook public figures zoals politici een 'legitimate expectation of protection of and respect for their private life' mogen koesteren.⁷ Het publiceren van feiten over het privé-leven van politici of andere public figures kan onder omstandigheden geoorloofd zijn, maar in dit geval niet. Het ging hier om niet-onderbouwde geruchten die betrekking hadden op intieme aspecten van het privé-leven van twee politici, namelijk hun op knappen staande huwelijk.

De privacy van prins Willem-Alexander en zijn gezin

De afgelopen jaren heeft onze kroonprins een aantal malen de bescherming ingeroepen die het *Caroline von Hannover*-arrest van het EHRM uit 2004 biedt tegen publicaties over privé-aangelegenheden in de roddelbladen.⁸ Het grootste deel van de Nederlandse media heeft zich gecommiteerd aan de door de Rijksvoorlichtingsdienst in 2005 gepubliceerde Mediacode.⁹ In ruil voor het mogen bijwonen van de officiële 'mediamomenten' van de leden van het Koninklijk Huis zeggen de media toe hen met rust te laten op de momenten dat zij niet op grond van hun officiële functies naar buiten treden, en met name om

hen niet te achtervolgen of te bespieden. Een regeling die verder lijkt te gaan dan het *Caroline*-arrest.

Privé had de Mediacode niet onderschreven en publiceerde regelmatig over het gezinsleven van het kroonprinselijk paar. Het vonnis over de publicatie door *Privé* van vakantiefoto's van de kroonprinselijke familie in Porto Ercole was opmerkelijk, omdat daarin een tweejarig verbod werd opgelegd om in de toekomst

*inbreuken te maken op het recht van eisers en Prinses Amalia op bescherming van hun persoonlijke levenssfeer door het zonder toestemming openbaar maken en/of veelelvoudigen van hun portretten, indien en voorzover die openbaarmaking en/of veelelvoudiging niet voortspruit uit het publieke functioneren van eisers, waarbij het volgens de rechtspraak is toegestaan beeldopnamen te maken en die te publiceren, een en ander behoudens indien sprake is van een maatschappelijk relevante privé-aangelegenheid en de publicatie daarover op rechtmatige wijze een bijdrage levert aan een publiek debat over een kwestie van algemeen belang.*¹⁰

Er werd een hoge dwangsom aan verbonden, € 150.000,- per overtreding. Een dergelijk vrij algemeen geformuleerd verbod vooraf grenst aan censuur, en is in latere vonnissen over vergelijkbare kwesties niet meer terug te vinden.¹¹ Er is geen hoger beroep ingesteld, en *Privé* heeft het later naar verluidt weer 'goedgemaakt' met de koninklijke familie en de Mediacode als nog onderschreven.

Publicatie van foto's door *Party* van een uitje van de kroonprinselijke familie naar het Wassenaarse strand werd onrechtmatig geoordeeld.¹² De Amsterdamse rechtbank kwalificeert het dagje strand als 'een moment van huiselijkheid buiten de deur waarbij zij niet bedacht hoeven te zijn dat er foto's op dat moment worden gemaakt die vervolgens worden gepubliceerd'. Dat is een verschil met foto's van prins Willem-Alexander en prinses Máxima op de tribune bij het Olympisch schaatsen in Turijn, en met foto's van hen bij de intocht van Sinterklaas in Wassenaar. Dat zijn volgens de rechter duidelijk publieke evenementen, waarbij de kroonprinselijke familie heeft te dulden dat er foto's van hen worden gemaakt en gepubliceerd. Het wederom gevorderde algemeen geformuleerde verbod voor de toekomst werd deze keer afgewezen.

De publicatie van foto's van de kinderen van leden van de koninklijke familie op de website van pedofielen-vereniging Martijn was onrechtmatig; het vonnis wordt hieronder besproken in het hoofdstuk 'Internet'.

Recent wees de Amsterdamse voorzieningenrechter vonnis in een zaak van de kroonprinselijke familie tegen het Amerikaanse persbureau Associated Press, in verband met het aanbieden aan de media van foto's van hun skivakantie in Argentinië.¹³ Er werd een verbod opgelegd aan AP om de vier eerder aangeboden foto's nog langer aan te bieden. Het gevorderde algemenere verbod om soortgelijke foto's niet meer aan te bieden werd afgewezen. Daarbij werd van belang geacht dat AP

6 Bijvoorbeeld EHRM 15 november 2007, application no. 12556/03 (*Pfeifer/Oostenrijk*).

7 EHRM 4 juni 2009, appl. No. 21277/05 (*Standard Verlags GmbH/Oostenrijk*).

8 EHRM 24 juni 2004, *Mediaforum* 2004-7/8, nr. 27 m.nt. G.A.I. Schuijt.

9 Zie www.koninklijkhuis.nl.

10 Rb. Amsterdam 29 maart 2006, LjN AV7581, *Mediaforum* 2006-5, nr. 13 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Foto's Porto Ercole/Privé*). Eerdere aanvaringen tussen *Privé* en het kroonprinselijk paar werden beslecht door Rb. Amsterdam 25 februari 2004, LjN AO4371 (*Foto's Eikenhorst/Privé*), Rb. Amsterdam 20 april 2005, LjN AT4299

(*Gestolen camera/Privé*) en Rb. Amsterdam 4 januari 2006, LjN AU9567 (*Ontslagen kindermisje/Privé*).

11 Zie hierover O. Volgenant, 'Beperkte censuur in naam van de Koningin', *De Volkskrant* 9 mei 2006.

12 Rb. Amsterdam 6 februari 2008 *Mediaforum* 2008-3, nr. 11 m.nt. D. Griffiths (*Foto's Wassenaarse strand/Party*).

13 Vzr. Rb. Amsterdam 28 augustus 2009 (*Ski-foto's Argentinië/AP*), zie elders in dit nummer.

geen ‘geschiedenis’ heeft van het maken van inbreuk op de privacy van het kroonprinselijk gezin. In de hierboven besproken zaak tegen *Privé* was de rechtbank juist van mening dat *Privé* een ‘recidivist’ was, reden waarom daar wèl een verbod voor de toekomst toegewezen. In het AP vonnis neemt de rechter aan dat AP zich in de toekomst bij de verspreiding van vergelijkbare of andere foto’s door het nu tegen AP gewezen vonnis zal laten leiden. Van AP kan worden gevergd dat zij niet klakkeloos elke foto op haar satellite stream plaatst maar per foto vooraf een rechtmatigheidstoets uitvoert. Afhankelijk van de omstandigheden (nieuws waarde) en de context van dat moment moet dan de rechtmatigheid worden beoordeeld. Een opmerkelijke redenering omdat het nu juist de publicerende media zijn, die de foto van de AP-feeds plukken, die als enige kunnen bepalen of de foto in de context van hun publicatie rechtmatig is. AP kan die beoordeling onmogelijk maken zodat ook niet kan worden gezegd dat AP per definitie een inbreuk faciliteert.

Een ruimer verbod, dat zich ook zou uitstrekken tot nog niet bestaande foto’s, acht de rechtbank niet proportioneel, terwijl dat bovendien gemakkelijk kan leiden tot executiegeschillen. Over de Mediacode overweegt de rechter dat die in dit geval niet kan worden aangemerkt als een rechtens bindende overeenkomst. Het kroonprinselijk paar kan weliswaar voorwaarden verbinden aan het uitnodigen van fotografen de door hen georganiseerde officiële persmomenten bij te wonen, maar ‘voor hen die de uitnodiging aanvaardden gelden echter voor wat betreft het publiceren van zonder toestemming van eisers in de publieke ruimte gemaakte privé-foto’s dezelfde regels als voor hen die niet bij de mediamomenten aanwezig waren’.

Portretrecht en persvrijheid

In de zaak *Reklos* ging het om een foto van een pasgeboren kindje, die in een steriele kamer lag waar alleen doktoren en verpleegkundigen in mochten.¹⁴ Een fotograaf maakte twee foto’s van de baby. Het ziekenhuis zag dit kennelijk als service aan de ouders. Die waren daar echter niet van gediend omdat hun kindje hierdoor van streek kon zijn geraakt en omdat de foto’s zonder hun toestemming waren gemaakt. De fotograaf weigerde de negatieven af te geven en de ouders vonden geen gehoor bij de Griekse rechters. Maar ze vonden wel het EHRM aan hun zijde, dat in 2009 oordeelde dat artikel 8 EVRM ook bescherming biedt tegen het maken van foto’s. De bewoordingen van het EHRM lijken het maken van foto’s van personen in het algemeen te koppelen aan toestemming van de gefotografeerde:

As a person’s image is one of the characteristics attached to his or her personality, its effective protection presupposes, in principle and in circumstances such as those of the present case, obtaining the consent of the person concerned at the time the picture is taken and not simply if and when it is published. Otherwise an essential attribute of personality would be retained in the hands of a third party and the person concerned would have no control over any subsequent use of the image.

Dat zou een afwijking zijn van het Nederlandse toetsingskader van artikel 21 Auteurswet, waarbij pas bij publicatie een

belangenafweging plaatsvindt en toestemming om te fotograferen in beginsel niet vereist is. Of de *Reklos*-zaak inderdaad een aardverschuiving voor de Nederlandse media betekent, is nog maar de vraag.¹⁵ Wat nu precies de interpretatie is van de zinsnede ‘*in principle and in circumstances such as those of the present case*’ lijkt onduidelijk. Gaat het hier nu echt om een principeuitspraak, of gaat het vooral ook om de omstandigheden van het geval. In deze zaak speelde persvrijheid overigens geen rol. Er was geen sprake van nieuws, en ook niet van enige vorm van publicatie. Als dat wel aan de orde is, zal de beoordeling anders kunnen uitpakken.

Een vraag die de Nederlandse portretrechtgeleerden verdeeld houdt is of een foto van mevrouw De Rooij, die al joggend een kinderwagen voortduwt en bovendien een koptelefoon op heeft om naar haar mp3-speler te luisteren, in de *Consumentengids* mag worden gebruikt bij een artikel over mp3-spelers.¹⁶ De foto was zonder medeweten en dus ook zonder toestemming van de vrouw in kwestie gemaakt. Hollandse Hoogte is een fotobemiddelingsbureau, en stelt deze foto tegen betaling ter beschikking van haar afnemers, waaronder de Consumentenbond. Hof Amsterdam overweegt in januari 2009 dat het belang van de gefotografeerde vrouw niet opweegt tegen het belang van informatievoorziening van Hollandse Hoogte. Berichtgeving zoals in de *Consumentengids* ‘moet kunnen worden voorzien van illustratiemateriaal, zoals foto’s van de werkelijkheid. Het is daarbij onvermijdelijk dat foto’s van toevallige passanten worden gepubliceerd.’ Onder meer Dommering vindt dat dit arrest een juridische misser is die we maar snel moeten vergeten.¹⁷

Ici Paris mocht van het EHRM foto’s van de Franse rocker Johnny Hallyday gebruiken. Het ging om reclamefoto’s. Die kunnen volgens het EHRM worden onderscheiden van foto’s die op ongeoorloofde wijze zijn verkregen of intieme details van iemands privé-leven weergeven.¹⁸

Een foto van een bezoeker van een Turks dansfeest in de *Now&Wow* werd afgedrukt in *De Volkskrant*, en via Hollandse Hoogte ook op de cover van een magazine van de *AbvaKabo*.¹⁹ De Rotterdamse rechtbank oordeelde dat het handelen van de fotograaf onrechtmatig was, omdat er geen sprake is van een ‘volstrekt onschuldige foto’, maar de foto als beledigend of aanstootgevend kan worden ervaren in de meer traditionele kringen van de Turkse gemeenschap. De fotograaf werd veroordeeld tot vergoeding van de schade, nader op te maken bij staat.

Publicatie van een foto van een Marokkaanse jongen die had meegewerkt aan een programma over drank, bij een artikel in de *Gay Krant* over een volgende aflevering van datzelfde programma, maar nu over homo’s, werd juist niet onrechtmatig geoordeeld.²⁰ In de foto zelf was afgedrukt dat deze foto met de aflevering over homoseksualiteit geen binding had. Plaatsing van deze foto werd als ‘ongelukkig’ gekenschetst, maar was daarmee nog niet onrechtmatig. Ook als het waar zou zijn dat in Marokkaanse kringen erg negatief over homoseksualiteit zou worden gedacht en dat discriminatie van homo’s aldaar vaak zou voorkomen (althans vaker dan in niet-Marok-

14 EHRM 15 januari 2009, *Mediaforum* 2009-5, nr. 16 m.nt. F.F. Blokhuis (*Reklos en Davourlis*/Griekenland).

15 Een ruime interpretatie is bijvoorbeeld door R.D. Chavannes bepleit in een column op nu.nl, zie <http://www.nu.nl/column/1947401/fotograferen-verboden.html>.

16 V.zr. Rb. Amsterdam 19 juni 2008, LjN BD4785 en Hof Amsterdam 27 januari 2009, AMI 2009/2, nr. 6 m.nt. J.C.S. Pinckaers (*De Rooij/Hollandse Hoogte*).

17 E.J. Dommering, ‘Portretrecht en privacy’ [reactie], met naschrift J.C.S. Pinckaers, AMI 2009/4, p. 142 e.v.

18 EHRM 23 juli 2009, application no. 12268/03 (*Hachette Filipacchi Associés* (*‘Ici Paris’*)/Frankrijk).

19 Rb. Rotterdam 26 november 2008, LjN BG7976.

20 V.zr. Rb. ’s-Hertogenbosch 7 november 2006, LjN AZ1674 (*X/Gay Krant*).

kaanse kringen) – de voorzieningenrechter laat een en ander nadrukkelijk in het midden – dan betekent dat nog niet dat de plaatsing daardoor alsnog onrechtmatig moet worden geacht. Het feit dat hem in die kringen discriminerende bejegeningen ten deel vallen is volgens de rechter niet aan de *Gay Krant* te verwijten en maakt de plaatsing van de foto als zodanig niet onrechtmatig.

Weekend illustreerde een artikel over Adam Curry en Patricia Paay met foto's die Curry zelf op het internet had gezet, op de website flickr.com. Het gebruik door *Weekend* leverde auteursrechtinbreuk op (omdat niet conform de toepasselijke Creative Commons licentie-voorwaarden was gehandeld), maar de vorderingen gebaseerd op schending van de privacy werden afgewezen, omdat de foto's door Curry zelf op internet waren gezet.²¹

Weekend plaatste foto's van Wouter Bos met zijn vrouw en zijn kinderen. De rechter oordeelde dat de foto's duidelijk privé-activiteiten betreffen en geen bijdrage aan enig publiek debat leveren.²² Ook publieke figuren als Wouter Bos hebben recht op privacy, dat in dit geval zwaarder weegt dan het bevredigen van nieuwsgierigheid van delen van de bevolking. Mevrouw Bos en de kinderen zijn bovendien geen publieke figuren.

GeenStijl moest een ('génant en beschamend') filmpje van een brallende studente in het Amsterdamse uitgaansleven van internet halen.²³

Verdachten, veroordeelden, getuigen en slachtoffers

De media zijn de laatste jaren steeds minder terughoudend in het publiceren van de volledige namen van verdachten en veroordeelden. De moordenaars van Gerrit-Jan Heijn, Pim Fortuyn en Theo van Gogh worden door nogal wat media bij hun volledige voor- en achternaam genoemd. De journalistieke regel is in de Leidraad van de Raad voor de Journalistiek als volgt verwoord: 'De journalist voorkomt dat hij gegevens in woord en beeld publiceert waardoor verdachten en veroordeelden buiten de kring van personen bij wie ze al bekend zijn, eenvoudig kunnen worden geïdentificeerd en getraceerd.' Aan deze regel is de journalist volgens de Leidraad onder meer niet gehouden wanneer het niet-vermelden van de naam wegens de algemene bekendheid van de betrokkene geen doel dient of wanneer de betrokkene zelf de openbaarheid zoekt. Een specifieke wettelijke regeling hierover ontbreekt. De door de rechter te trekken grenzen zullen waarschijnlijk wat minder streng en absoluut zijn dan de aanbeveling van de Leidraad.

Het feit dat Volkert van der G. veroordeeld is voor de moord op Pim Fortuyn, maakt niet dat hem geen bescherming van zijn eer en goede naam meer toekomt, aldus de Amsterdamse rechtbank in een procedure tegen *De Telegraaf*.²⁴ Hij is een publiek figuur, maar dat betekent niet dat hij door de media lichtvaardig verdacht gemaakt mag worden in verband met andere misdrijven dan die waarvoor hij is veroordeeld. In de publicatie in *De Telegraaf* werd Van der G. beschuldigd van het plegen van een andere moord, zonder deugdelijke feitelijke onderbou-

wing. De rechtbank overwoog met betrekking tot het niet anonimiseren van Van der G. dat hij weliswaar een publiek figuur is, maar dat dit niet betekent dat hij geen recht meer heeft op het anonimiseren van zijn naam.

Niet is gebleken dat hijzelf de publiciteit heeft gezocht en in zijn algemeenheid geldt dat verdachten en veroordeelden van misdrijven in de media worden geanonimiseerd. Weliswaar is dat bij Volkert van der G. kort na het plegen van de moord op Fortuyn niet meer gebeurd, maar sindsdien zijn enkele jaren verstreken, waardoor de noodzaak tot anonimiseren herleeft.

Het bij zijn volledige naam noemen werd onrechtmatig geoordeeld. Aan Van der G. werd een immateriële schadevergoeding van € 2.500,- toegewezen.

Een boete wegens publicatie in enkele Noorse kranten van foto's van een vrouw die zojuist was veroordeeld wegens driebubbele moord, op basis van een specifieke regel die het verbiedt om foto's te maken in rechtbanken en van personen bij het betreden of verlaten van een rechtbank, werd door het EHRM niet in strijd met artikel 10 EVRM geoordeeld.²⁵

Maurice de Hond beschuldigde de klusjesman en zijn vriendin van de moord op de weduwe Wittenberg, die als de 'Deventer moordzaak' bekend staat en waarvoor Ernest L. tot twaalf jaar gevangenis is veroordeeld. In twee instanties verliest De Hond de procedure. Hij mag van de rechter wijzen op het falen van het Openbaar Ministerie in de Deventer moordzaak, maar het aanwijzen van een ander als dader gaat te ver. De door de rechtbank toegewezen vergoedingen voor immateriële schade van respectievelijk € 60.000,- voor de klusjesman en € 30.000,- voor zijn vriendin werden in appel verminderd tot € 25.000,- en € 10.000,-.²⁶

De vordering van Van Gasteren om het boek *De dood van een onderduiker* van Eric Slot niet te publiceren werd afgewezen. Dit boek gaat over het doodslaan door Van Gasteren van een bij hem ondergedoken joodse man, waarover het ook ging in de procedures van Van Gasteren tegen *Het Parool* en Hemelrijk.²⁷

Een moordenaar die tot levenslang is veroordeeld wegens de moord op een aantal vrouwen heeft een slechte reputatie, maar dat neemt niet weg dat het mogelijk is om die reputatie nog verder aan te tasten, aldus de Amsterdamse rechtbank.²⁸

Het Openbaar Ministerie ging volgens de Hoge Raad te ver in haar persberichten over de *Clickfonds*-zaak.²⁹ Het presenteren van belastende feiten als zouden zij reeds vaststaan is in strijd met de onschuldpresumptie van artikel 6 lid 2 EVRM.

In de zaak van een aantal ambtenaren die door de gebroeders Inden waren neergezet als 'bestuurlijke afpersmaffia' speelde anonimisering ook een rol.³⁰ De ambtenaren waren niet voldoende geanonimiseerd om de aantasting van de eer en goede naam weg te nemen. Ze werden in het artikel aangeduid met hun voornaam, de eerste letter van hun achternaam, hun functie en het stadsdeel waar ze werkten. Het Hof Amsterdam stel-

21 V.zr. Rb. Amsterdam 9 maart 2006, LjN AV4204 (*Curry/Weekend*).

22 Rb. Amsterdam 2 april 2008, LjN BC8392, *Mediaforum* 2008-9, nr. 29 m.nt. R. Davidse (*Bos/Weekend*).

23 V.zr. Rb. Amsterdam 11 september 2009, B9 8217, (*Rechtenstudente/GeenStijl*).

24 Rb. Amsterdam 4 juni 2008, LjN BD3057 (*Van der G./De Telegraaf*).

25 EHRM 16 april 2009 (*Egeland en Hanseid/Noorwegen*) application no. 34438/04.

26 Rb. Amsterdam 25 april 2007, *Mediaforum* 2007-5, nr. 17 m.nt. S.D. Lindenbergh en in hoger beroep Hof Amsterdam 7 april 2009, LjN BI0274 (*Klusjesman/De*

Hond).

27 V.zr. Rb. Amsterdam 30 maart 2006, LjN AV7661 (*De dood van een onderduiker*).

28 Rb. Amsterdam 26 november 2008 (*Van E./Aktueel Sportief*).

29 HR 13 juli 2007, LjN BA3161 (*Clickfonds*-zaak).

30 Hof Amsterdam, 2 september 2008, LjN BE9562, *Mediaforum* 2008-11/12, nr. 38 m.nt. D. Griffiths (*Gemeente Amsterdam/Inden*), voorafgegaan door Rb. Amsterdam, 30 augustus 2006, LjN AY7233.

de vast dat ze daardoor herkenbaar waren voor een grote kring van familie, vrienden, collega's en burgers. Deze weergave – met voornaam en eerste letter van de achternaam – versterkt de ernst van de beschuldigingen omdat deze wijze van anonimiseren in de media wordt gebruikt om criminelen van enig kaliber aan te duiden, aldus het hof.

Vrij Nederland berichtte in het kader van de zaak-Holleeder over oud-advocaat Bram Zeegers, een vertrouweling van de vermoorde Willem Endstra die een verklaring heeft afgelegd tegen Holleeder. *Vrij Nederland* illustreerde het artikel met een foto waarop Endstra en Zeegers samen te zien zijn. Tegen die publicatie trad Zeegers in 2007 met succes op.³¹ Zeegers is geen publiek figuur, hij bekleedt geen openbaar ambt en is niet bekend bij het grote publiek. De omstandigheid dat hij als getuige optreedt in een zeer geruchtmakend strafproces, is daartoe onvoldoende, aldus de rechter. De foto heeft geen nieuwswaarde, en het (verder) verspreiden van zijn foto kan zijn traceerbaarheid vergroten en daarmee zijn veiligheidsrisico. De voorzieningenrechter legde *Vrij Nederland* een verbod op de foto nogmaals te publiceren. Binnen een maand na dit vonnis overleed Zeegers onder volgens de politie verdachte omstandigheden. De foto die *Vrij Nederland* niet meer mocht publiceren werd vervolgens door vele media gebruikt bij de berichtgeving over de dood van Zeegers.

Paris-Match publiceerde een bloedige foto van de vermoorde Corsicaanse prefect Claude Erignac. De Franse rechter veroordeelde het blad, op vordering van de nabestaanden, tot plaatsing van een naschrift. Het blad moest aan de lezers mededelen dat de foto zonder toestemming van de nabestaanden is geplaatst, die de publicatie als een inbreuk op hun privé-leven beschouwden. Het EHRM acht deze veroordeling een toelaatbare beperking van de vrijheid van meningsuiting.³² De publicatie in grote oplage heeft het leed van de nabestaanden verergerd en daarmee hun privé-leven aangetast, aldus het EHRM, en de Franse rechters kozen voor de minst vergaande sanctie en hebben bijvoorbeeld geen inbeslagname van alle beschikbare exemplaren van het blad bevolen, zoals de nabestaanden hadden gevorderd.

Door de Oostenrijkse omroep ÖRF werd bij een bericht over een voorwaardelijk in vrijheid gestelde neonazi een foto van een andere neonazi (S.) – die reeds vijf weken eerder in vrijheid was gesteld – op het nieuws vertoond. De Oostenrijkse rechter oordeelde tot in hoogste instantie dat het vertonen van de foto de belangen van S. schaadt, temeer nu het nieuwsbericht betrekking heeft op iemand anders. Bij het EHRM kwam de vraag aan de orde of artikel 10 EVRM is geschonden door het verbod de foto te vertonen. Het EHRM oordeelt dat het publicatieverbod inderdaad in strijd is met de vrijheid van meningsuiting; het publiek heeft het recht om geïnformeerd te worden over zaken van algemeen belang, een beperking hierop viel in dit geval niet te rechtvaardigen.³³

Columns, opinie en romanfiguren

Columns hoeven aan minder strenge eisen te voldoen dan 'normale publicaties'. Een column rechtvaardigt sterke bewoor-

dingen, het uitvergroten van een onderwerp en een simplificerende benadering. In *Van Gasteren/Hemelrijk* heeft de Hoge Raad bevestigd dat daartoe niet het etiket 'column' van belang is, maar de inhoud. Voor opiniërende publicaties gelden, anders dan voor onderzoeksjournalistiek, niet de strengste eisen van zorgvuldigheid. Hiermee lijkt de Hoge Raad te verwijzen naar het bekende onderscheid tussen feiten en opinie. De vraag is of de Hoge Raad hiermee bedoelt te zeggen dat ieder opiniestuk in feite even 'ver' mag gaan als een column. In een column zal de lezer waarschijnlijk toch meer heftigs verwacht dan op de opiniepagina.

In een column in *Vrij Nederland* werd aandacht werd besteed aan de het feit dat Jorge Guillermo, de ex-man van Prinses Christina, homoseksueel zou zijn. De Rechtbank Amsterdam overwoog onder meer:

*De column is geschreven op basis van de persoonlijke ervaringen en herinneringen van B die op een enigszins overtrokken en een spot-tende wijze zijn opgeschreven. De tekst suggereert geen diepgaand historisch onderzoek. In dat licht bezien behoeft niet iedere mededeling uit de column op feitenmateriaal te berusten ofwel bewezen te worden. De inhoud dient op hoofdpunten wel voldoende grondslag te hebben in de feiten.*³⁴

De auteur mocht een persoonlijke interpretatie van de feiten geven. De column was niet onrechtmatig.

De Roy van Zuidewijn mocht in een column in *Het Parool* een 'overduidelijk zieke leugenaar' genoemd worden. De zorgplicht van *Het Parool* voor de inhoud van een column strekt minder ver dan haar verantwoordelijkheid voor de juistheid van nieuwsberichten.³⁵

In *Lindon c.s./Frankrijk* lag de veroordeling voor wegens publicatie van de roman *Le procès de Jean-Marie le Pen*.³⁶ In die roman wordt een proces beschreven tegen Le Pen, dat in werkelijkheid is gevoerd tegen twee van zijn aanhangers. Het EHRM benadrukt dat een roman als creatie van de verbeelding een sterke bescherming verdient onder artikel 10 EVRM. Wanneer een roman tussen fictie en werkelijkheid valt ligt dat anders. Als een roman waargebeurde feiten en bestaande romanfiguren samenvoegt moet er wel degelijk voldoende feitelijke basis bestaan voor in de roman opgenomen beschuldigingen.

Karikatuur en satire

Onze premier heeft een (bedenklijk) gebrek aan humor tentoon gespreid. Met zijn poging een nep-interview met hem in *Opinio* aan te pakken maakte de Rechtbank Amsterdam korte metten.³⁷ Het artikel in *Opinio* was overduidelijk een verzinsel dat op karikaturale wijze het (gebrek aan) polemiek over het christendom en de islam aan de orde stelde, aldus de rechtbank. Balkenende moet als minister-president en leider van het CDA bovendien bij uitstek kritiek dulden.

Het carnavalskrantje *Daklozenkrant Boxmeer* bevatte een aantal politieke cartoons en een nep-interview met een gemeenteraadslid met een begeleidende tekening die de politicus weer-

31 Vzr. Rb. Amsterdam 13 september 2007, LJN BB3558, *Mediaforum* 2007-10, nr. 38 m.nt. G. J. Kemper (Zeegers/*Vrij Nederland*).

32 EHRM 14 juni 2007, nr. 71111/01, application no. 71111/01 (*Hachette Filipacchi Associés/Frankrijk*).

33 EHRM 7 december 2006, application no. 35841/02, *Mediaforum* 2007-3, nr. 9 m.nt. A.W. Hins (*Österreichischer Rundfunk/Oostenrijk*).

34 Rb. Amsterdam 31 januari 2007, LJN BA0543.

35 Vzr. Rb. Amsterdam 15 mei 2008, *Mediaforum* 2008-7/8, nr. 24 m.nt. M. Kaaks (*De Roy van Zuidewijn/Het Parool*).

36 EHRM 22 oktober 2007, application no. 21279/02 en 36448/02, NJ 2008/443 m.nt. E.J. Dommering (*Lindon, Otchakovsky-Laurens and July/Frankrijk*).

37 Rb. Amsterdam 4 april 2008, LJN BC8727, *Mediaforum* 2008-6, nr. 22 m.nt. D. Griffiths (*Nl. Staat/Opinio en Jaffe Vink*).

gaf terwijl hij sado-masochistische seks had. Geen opzettelijke belediging, aldus de Rechtbank Den Bosch.³⁸ Deze carnavaal-publicatie was overduidelijk niet serieus.

In *Vereinigung Bildender Künstler/Oostenrijk*, heeft het EHRM een belangrijk arrest gewezen over karikaturen en satire.³⁹ Het schilderij 'Apocalypse' van Otto Mühl bestaat uit een collage van politieke figuren die seks met elkaar hebben, waaronder Moeder Theresa, de Oostenrijkse kardinaal Hermann Groer, Jörg Haider en Meischberger, een voormalige secretaris generaal van de FPÖ. De lichamen waren getekend, de hoofden bestonden uit uitgeknipte foto's uit kranten. De ogen van sommigen waren geblokt. De veroordeling van Mühl was volgens het EHRM in strijd met artikel 10 EVRM:

It was common ground [...] that the painting obviously did not aim to reflect or even to suggest reality. The Court finds that such portrayal amounted to a caricature of the persons concerned using satirical elements. It notes that satire is a form of artistic expression and social commentary and, by its inherent features of exaggeration and distortion of reality, naturally aims to provoke and agitate. Accordingly, any interference with an artist's right to such expression must be examined with particular care.

Een maand later oordeelde het EHRM over het in de mond leggen van de woorden 'Super, jetzt gwin ich endlich auch einmal was. Hoffentlich prackt's den miesen Hund mit den Krücken hin, und er bricht sich den anderen Haxn auch noch' bij een concurrent van skiër Hermann Meier, waarbij op niet al te subtiele wijze werd gerefereerd aan een ernstig ongeluk van Meier.⁴⁰ Het artikel was duidelijk op een ironische en satirische manier geschreven. Humor om te lachen, en daar moet je niet zo moeilijk over doen, aldus het EHRM. De veroordeling van de journalist was in strijd met artikel 10 EVRM.

Rotte vis

Ook de afgelopen jaren is weer flink gebruik gemaakt van het recht to 'shock, offend and disturb'.⁴¹ Dat dit ook het recht kan omvatten te provoceren en te overdrijven is recent weer bevestigd door het EHRM.⁴²

Meest in het oog springende zaak was waarschijnlijk de strijd tussen Jort Kelder en Bram Moszkowicz. Kelder bekritiseerde Moszkowicz' keus op te treden voor zowel Holleeder als Endstra (tot aan zijn liquidatie in 2004). Kelder noemde Moszkowicz onder meer maffiamaatje en beroepsleugenaar. Moszkowicz deed Kelder af als een geboorneerde pseudo-journalist en blaataap die 'op televisie wat babbelt met dames' en vond dat Kelder 'maar een eind raak lulde'. Kelder zei dat Moszkowicz (door Holleeder) met afpersingsgeld betaald werd en (te) nauwe banden met de onderwereld heeft. Volgens de voorzittingenrechter kon het allemaal door de beugel, mede omdat

de uitspraken zijn gedaan in een felle, publieke discussie waarbij beide partijen op de man spelen.⁴³ De aantijgingen vonden bovendien voldoende steun in de feiten. Het hof was het daar mee eens, maar vond wel dat 'maffiamaatje' te ver ging.⁴⁴

In de zaak *Barazani/Het Parool* werd de kwalificatie 'maffia' wel rechtmatig geoordeeld.⁴⁵ Eisers bezitten een deel van het Damrak en zijn wel 'Israëliëse maffia', 'Damrakmaffia' en 'Koojsjere Maffia' genoemd. Maffia betekent niet per definitie Siciliaanse toestanden, zo blijkt ook uit de Van Dale. De aanduiding 'maffia' stelt eisers in een ongunstig daglicht, maar gezien de feiten is geen reden voor een beperking in de zin van artikel 10 lid 2 EVRM. Het Amsterdamse stadsdeel Centrum en haar ambtenaren mochten weer niet de 'bestuurlijke afpersmaffia' worden genoemd.⁴⁶

De ex van Endstra mocht 'trophy wife' en 'golddigger' worden genoemd, ook al is zij geen publiek figuur.⁴⁷ De *Volkskrant* mocht geen twijfel zaaien over de diploma's van een orthodontist, zonder eerst zelf de diploma's te hebben gecontroleerd.⁴⁸ De krant kan zich niet verschuilen achter uitlatingen van derden.

Verder moesten rectificaties wegens onjuiste berichtgeving over privé-aangelegenheden onder meer worden gepubliceerd door Geen Stijl⁴⁹ (naar aanleiding van een bericht dat Wendy van Dijk het bed zou delen met Reinout Oerlemans) en door *Privé*⁵⁰ (fotoreportage over de rommel in het huis van Belinda Meuldijk, nota bene gemaakt door haar ex-man Rob de Nijs). De *Telegraaf* moest een artikel rectificeren waarin stond dat Hans Breukhoven de kliniek van zijn vrouw Connie wilde sluiten wegens slechte bedrijfsresultaten.⁵¹ Showbizsite *zijonline.nl* publiceerde op basis van informatie van de site *witheet.nl* het nieuws: 'Connie Breukhoven genoemd als hoertje in dossier Haagse zedenpolitie.' Dit zou blijken uit carbondoorslagen in het politiedossier. De doorslagen werden niet overgelegd: er was dan ook niet aannemelijk gemaakt dat de bewering steun vindt in het beschikbare feitenmateriaal.⁵² De websites moeten ieder een voorschot van € 10.000,- betalen aan Breukhoven, prominent op hun homepage rectificeren en Google en Yahoo om verwijdering van de publicaties uit de zoekmachines verzoeken.

Beschuldigingen en reputaties

De Vereniging tegen de Kwakzalverij (VtdK) mocht van het hof⁵³ niet, maar van de Hoge Raad⁵⁴ wel, het woord 'kwakzalver' gebruiken als omschrijving van de praktijken van Maria Sickness. Sickness stond in de top 20 van kwakzalvers van de VtdK, die was gepubliceerd in een boekje waarin ook een definitie van het woord 'kwakzalver' was opgenomen. Van kwakzalverij is volgens die definitie, kort gezegd, sprake bij behandelmethodes waarvan de werking niet is getoetst op effectiviteit

38 Rb. 's-Hertogenbosch 26 maart 2007, LJN BA1257 (*Daklozenkrant Boxmeer*).

39 EHRM 25 januari 2007, application no. 68354/01, RvdW 2007/452 (*Vereinigung Bildender Künstler/Oostenrijk*).

40 EHRM 22 februari 2007, application no. 5266/03 (*Nikowitz en Verlagsgruppe News/Oostenrijk*).

41 Zie recent EHRM 25 januari 2007, application no. 68354/01, RvdW 2007/452, r.o. 26 (*Vereinigung Bildender Künstler/Oostenrijk*).

42 EHRM 22 november 2006, application no. 60899/00, RvdW 2007/220, r.o. 31 (*Kobenter en Standard Verlags/Oostenrijk*).

43 Vzr. Rb. Amsterdam 15 februari 2007, LJN AZ8671, *Mediaforum* 2007-3, nr. 11 (*Moszkowicz/Kelder*).

44 Hof Amsterdam 24 mei 2007, LJN BA5599, *Mediaforum* 2007-6, nr. 21 m.nt. A.J. Nieuwenhuis (*Moszkowicz/Kelder*).

45 Vzr. Rb. Amsterdam 7 augustus 2008, *Mediaforum* 2008-9, nr. 30 m.nt. D. Griffiths (*Barazani c.s./Het Parool c.s.*).

46 Hof Amsterdam 2 september 2008, LJN BE9562, *Mediaforum* 2008-11/12, nr. 38 m.nt. D. Griffiths (*Gemeente Amsterdam/Inden*).

47 Vzr. Rb. Amsterdam 26 oktober 2006, LJN AZ1020 (*X/Uitgeverij Balans*).

48 Vzr. Rb. Amsterdam 28 juni 2007, LJN BA8757, *Mediaforum* 2007-9, nr. 33 m.nt. G. J. Kemper (*Kato/De Volkskrant c.s.*).

49 Vzr. Rb. Amsterdam 5 februari 2009, LJN BH2138 (*Van Dijk/Geen Stijl*).

50 Vzr. Rb. Amsterdam 6 juni 2007, LJN BA6547 (*Meuldijk/Privé*).

51 Vzr. Rb. Amsterdam 19 april 2007, LJN BA3401 (*Breukhoven/Telegraaf*).

52 Vzr. Rb. Amsterdam 16 mei 2007, LJN BA5286, *Mediaforum* 2007-7/8, nr. 28 m.nt. G. J. Kemper (*Breukhoven/Zijonline.nl*).

53 Hof Amsterdam 31 mei 2007, *Mediaforum* 2007-9, nr. 32 m.nt. D. Griffiths (*Sickness/Vereniging tegen de Kwakzalverij*).

54 HR 15 mei 2009, *Mediaforum* 2009-7/8, nr. 23 m.nt. D. Griffiths (*Vereniging tegen de Kwakzalverij/Sickness*).

en veiligheid. Ook werd vermeld dat de term niet bedoeld was als beschuldiging van oplichting of kwade trouw. Dat de media de definitie van de VtdK niet overnemen bij hun berichtgeving over de top 20, is de vereniging niet aan te rekenen, aldus de Hoge Raad.

Een andere zaak over een alternatieve genezer haalde het tot het EHRM. Een vrouw vertelt in het NCRV tv-programma 'Verborgen Moeders' over haar incestverleden. Haar familie klaagt haar met hulp van advocaat Veraart aan omdat dit pathologische leugenverhalen zouden zijn. Veraart vertelt in een interview dat de vrouw onder behandeling stond van de alternatieve therapeut Kieft. Veraart noemt Kieft gevaarlijk; een magiër die beter kolen kan gaan verbouwen. Kieft dient een klacht in tegen Veraart bij de Orde van Advocaten. De Raad van Discipline wijst de klacht af, maar het Hof van Discipline wijst de klacht toe. In *Veraart tegen Nederland* oordeelt het EHRM dat advocaten discreet, eerlijk en zelfs waardig moeten opereren.⁵⁵ Mits te goeder trouw, mag een advocaat publieke uitspraken doen namens zijn cliënt, ook buiten de rechtszaal. Waardeoordelen hoeven niet bewezen te worden, maar felle negatieve waardeoordelen moeten wel degelijk voldoende feitelijke basis hebben. Maar gezien de zeer ernstige beschuldigingen aan het adres van zijn cliënten (o.a. incest, rituele moord op baby's), had het HvD nader onderzoek moeten doen naar de aanvaardbare weigering van Kieft om zijn professionele kwalificaties in de tuchtzaak te onderbouwen. De klacht bij het EHRM slaagt. Ook in een civiele procedure die daarop volgt trekt Veraart aan het langste eind.⁵⁶

Het AD publiceerde een reeks beschuldigende artikelen over een ('omstreden') plastisch chirurg. Dit naar aanleiding van een onderzoek van de Inspectie voor de Gezondheidszorg naar het overlijden van een 37-jarige patiënte na de uitvoering van een *bodylift*-operatie door de chirurg. Uit het onderzoek van de Inspectie bleek dat de chirurg tijdens en voor de operatie correct had gehandeld, maar postoperatief steken had laten vallen, hoewel een correcte postoperatieve zorg de dood van de patiënte waarschijnlijk niet zou hebben kunnen vermijden. Het AD wekt ten onrechte de suggestie dat er een causaal verband bestaat tussen de ingreep en de dood van de patiënte.⁵⁷ De kliniek waar deze arts werkzaam is, Medisch Centrum Boerhave (MCB), verzette zich eerder in een andere zaak tegen vermelding in de lijst 'Slechtste klinieken van Nederland' in *Nieuwe Revu*. Het ten tijde van de publicatie beschikbare feitenmateriaal leverde geen enkele steun op voor plaatsing van MCB op de lijst. De door *Nieuwe Revu* zelf opgestelde en gepubliceerde rectificatie voldeed niet. *Nieuwe Revu* moest opnieuw rectificeren, maar nu de door het hof geaccordeerde tekst.⁵⁸ MCB behield ook in hoger beroep haar spoedeisend belang bij de gevorderde rectificatie.

Ook plaatsing door de TROS van een puppyhandelaar als nummer 2 in de top 5 van zowel de slechtste fokkers als de meest beruchte hondenhandelaars was onrechtmatig bij gebreke van gedegen onderzoek.⁵⁹ Dat de Dierenbescherming de bron van de lijsten is redt de Tros niet omdat de omroep bij het onderzoek betrokken is geraakt en er zelf een eigen draai

aan heeft gegeven. De consumentenbond handelde onrechtmatig door de beoordeling in haar blad van laserkliniek Eye Center Europe als 'slecht'.⁶⁰ Ook het AD haalde in een soortgelijke zaak bakzeil. In de Toeristenbelasting Test werd een bedrijf ervan beschuldigd te veel belasting in rekening te brengen. Ook die beschuldiging, door het AD zelf al afgezwakt in een later artikel, was onrechtmatig.⁶¹ Het AD had dit rechtzettingsartikel op eigen risico geplaatst maar was daarmee onvoldoende tegemoet gekomen aan de belangen van eiseres. Dit artikel was bovendien niet als rectificatie herkenbaar, terwijl de mededelingen over eiseres betrekkelijk verstopt stonden en het artikel niet op de voorpagina stond, waar het litigieuze artikel wel stond.

Een publicatie in *Het Parool* over de rol van een plastisch chirurg bij borstvergrotingen bij vrouwen die slachtoffer zijn van vrouwenhandel vond volgens de Rechtbank Amsterdam onvoldoende steun in het feitenmateriaal.⁶²

Het Parool moest rectificeren naar aanleiding van een artikel over het in opspraak geraakte Rochdale. De krant had volgens het hof ten onrechte gesuggereerd dat een in dat artikel in een ander kader genoemde persoon op de één of andere manier betrokken was bij de onderzochte Rochdale-transacties.⁶³

De publicatie van speculaties van anonieme politiemensen in een bericht van het ANP over de Melchers-ontvoeringszaak werd in eerste aanleg wel en in appel niet rechtmatig bevonden.⁶⁴

Het artikel 'Rijkmans kasteel' in *HP/De Tijd* over landhuizen in de Vechtstreek en de in die streek heersende cultuur was niet onrechtmatig.⁶⁵ Over één van de nieuwe landhuizen, met een knalgroen koperen dak, werd opgemerkt dat 'de barbaren niet altijd buiten de poort kunnen worden gehouden' en 'het huis wekt agressie op'. De bestreden passages zijn duidelijk ironisch en bevatten waardeoordelen die niet bewezen kunnen en hoeven te worden.

De Beurs van Berlage zette een streep door een boeking door Loveland Events voor een galabal voor kankerbestrijding. Een medewerker van de Beurs van Berlage werd in *De Telegraaf* als volgt geciteerd: '[...] ik heb geen zin in mensen die in hun eigen kots staan te dansen en poep op de muur smeren. Dat is namelijk bij de vorige feesten van Loveland gebeurd.' De Beurs-medewerker stelde onjuist te zijn geciteerd. De subtitel van het artikel luidde: 'Beurs bang voor drugs op avond voor Kankerinstituut'. Zowel de Beurs als *De Telegraaf* handelen onrechtmatig.⁶⁶ Ook als het citaat niet klopt, staat vast dat de Beurs-medewerker zich onrechtmatig heeft uitgelaten.

Heel wat media zijn door telecombedrijf Pretium voor de rechter gedaagd na een kritische publicatie of een (voorgenomen) uitzending over dat bedrijf, haar werkwijze en de klachten van consumenten daarover. Met wisselend resultaat. Onder meer *De Telegraaf*, de VARA, de TROS en de Consumentenautoriteit moesten rectificeren, maar de vorderingen van Pretium werden ook regelmatig afgewezen, bijvoorbeeld

55 EHRM 30 november 2006, application no. 10807/04, *Mediaforum* 2007-2, nr. 4 (*Veraart/Nederland*).

56 Hof Amsterdam 28 juli 2009, niet gepubliceerd.

57 Vzr. Rb. Rotterdam 19 april 2007, NJF 2007/274 (*M. J./AD c.s.*).

58 HR 12 mei 2006, LjN AV3385 (*Sanoma c.s./MCB*).

59 Rb. Amsterdam 17 mei 2006, LjN AX2452 (*Lako Kennels c.s./TROS c.s.*).

60 Vzr. Rb. 's-Gravenhage 15 augustus 2007, LjN BB1714. (*Eye Center/De Consumentenbond*).

61 Vzr. Rb. Amsterdam 12 juli 2007, LjN BA9489 (*RCN/AD c.s.*).

62 Rb. Amsterdam 15 april 2009, LjN BI0904, (*De Meyere/Het Parool en Vugts*).

63 Hof Amsterdam 30 juni 2009, LjN BJ2305, 200.028.012/01 SKG (*Het Parool c.s./'t Hoen*).

64 Rb. Amsterdam 30 augustus 2006, LjN AY7212, Hof Amsterdam 8 mei 2008, LjN BD1356 (*Melchers/ANP c.s.*).

65 Rb. Utrecht 3 september 2008, LjN BE9604 (*X/Audax c.s.*).

66 Vzr. Rb. Amsterdam 12 februari 2009, LjN BI2912 (*Loveland/Beurs van Berlage en de Telegraaf*).

tegen het NOS-journaal, omroep MAX en de Consumentenautoriteit, en de TROS werd in hoger beroep alsnog in het gelijk gesteld.⁶⁷ In één van die vonnissen⁶⁸ overweegt de rechter over de rechtvaardiging die de VARA aanvoert door te wijzen op de agressieve proceshouding van Pretium, die nogal snel naar de rechter stapte, dat dat nu eenmaal de manier is hoe het werkt in Nederland. De vrees dat sommige instanties zich door deze proceshouding beknot voelen in hun vrijheid om hun mening te uiten, is volgens de rechter ongegrond.

Meer ruimte wanneer het slachtoffer zelf de publieke discussie uitlokt

Van Gasteren/Hemelrijk draaide om de in 1943 gepleegde moord door cineast Van Gasteren op de bij hem ondergebrachte joodse onderduiker Oettinger. Van Gasteren zegt zelf dat het ombrengen van Oettinger een verzetsactiviteit was, omdat de onderduiker een levensbedreiging was voor verschillende personen. Over dit onderwerp ontstaat een tot op de dag van vandaag voortdurende publieke discussie. Zoals gezegd publiceerde columniste Pamela Hemelrijk op internet een open brief aan de Hoge Raad waarin ze kritiek uitte op de censuur die naar haar mening volgde na de beslissing van de Hoge Raad in *Het Parool/Van Gasteren*.⁶⁹ Hemelrijk mocht de verzetsclaim van Van Gasteren 'op cynische, provocerende wijze aan de kaak [stellen]'.⁷⁰ Daarbij speelde een belangrijke rol dat Van Gasteren zelf in het tv-programma 'Het uur van de wolf' de publiciteit had gezocht en daarbij ten onrechte de indruk had gewekt te zijn gerehabiliteerd.

In de zaak *Knoop/Het Parool* gebruikt het Hof Amsterdam dezelfde redenering.⁷¹ Het feit dat Knoop zelf de publiciteit niet schuwt en ook niet, zoals hij zelf ten onrechte stelt, van onbesproken gedrag is en geen smetteloze reputatie heeft, doet de balans doorslaan ten voordele van de uitingsvrijheid van *Het Parool*, dat eiser onder andere ongestraft 'sjacheraar' mocht noemen.

Ook de Franse rocker Johnny Hallyday kreeg lik op stuk. In het al genoemde artikel in *Ici Paris* ging het over de veronderstelde financiële problemen van de zanger. Hallyday won zijn zaak tegen de uitgever Hachette. Maar Hachette won vervolgens haar zaak tegen de Franse Staat bij het EHRM.⁷² Hallyday had zelf (onder meer in zijn autobiografie) allerlei informatie over zijn verkwistende gedrag aan het publiek kenbaar gemaakt. Daarmee had hij de bescherming van zijn privé-leven zelf verzwakt. Hoewel het artikel en de begeleidende foto's van Hallyday niet bijdragen aan een publiek debat, was de veroordeling van Hachette toch een ontoelaatbare inbreuk op artikel 10 EVRM.

67 Hof 's-Gravenhage 21 juli 2009, LJN BJ3772 (*Pretium/TROS*), V.zr. Rb. 's-Gravenhage 29 juni 2009, LJN BJ1571 (*Pretium/Vara-Kassa*), V.zr. Rb. 's-Gravenhage 7 mei 2009, LJN BJ4408 (*Pretium/Vara-Kassa*), V.zr. Rb. 's-Gravenhage 13 februari 2009, LJN BH2777 (*Pretium/TROS-Radar*), V.zr. Rb. Amsterdam 3 december 2008, LJN BH2801 (*Pretium/NOS-journaal*), V.zr. Rb. Amsterdam 30 september 2008, LJN BF7455 (*Pretium/TROS-Radar*), V.zr. Rb. Amsterdam 22 september 2008, LJN BF5214 (*Pretium/TROS-Radar*), V.zr. Hof 's-Gravenhage 16 september 2008, LJN BG2717 (*Pretium/De Telegraaf*), V.zr. Rb. Amsterdam 23 april 2008, LJN BD1013 (*Pretium/Omroep MAX*), V.zr. Rb. 's-Gravenhage 3 december 2007, LJN BB9199, *Mediaforum* 2008-3, nr. 11 m.nt. D. Griffiths (*Pretium/Consumentenautoriteit*), V.zr. Rb. Alkmaar 19 juli 2007, LJN BB0100 (*Pretium/De Goot en Eemlander*), V.zr. Rb. Amsterdam 16 mei 2007 (*Pretium/Stichting De Ombudsman*), *Mediaforum* 2007-7/8, nr. 30, V.zr. Rb. 's-Gravenhage 8 mei 2007, LJN BA4603 (*Pretium/Consumentenautoriteit*), *Mediaforum* 2007-7/8, nr. 29 m.nt. A. B. Elges en A. T. Ottow.

68 V.zr. Rb. 's-Gravenhage 7 mei 2009, LJN BJ4408 (*Pretium/Vara-Kassa*), r.o. 3-7.

69 HR 18 januari 2008, *Mediaforum* 2008-3, nr. 10 (*Van Gasteren/Hemelrijk*).

70 Zie ook r.o. 3-7 in het arrest van het hof; Hof Amsterdam 9 maart 2006, LJN AV4203.

'Political speech' en de positie van religie

Dat politiek bestuurders, als species van politici in het algemeen, vergaande kritiek moeten dulden is nog eens bevestigd in *Lombardo/Malta*.⁷³

De beschuldiging van corruptie aan het adres van een Delftse wethouder door een Delfts gemeenteraadslid was rechtmatig, maar mocht niet herhaald worden nadat de gemeente zelf onderzoek had gedaan naar de beschuldigingen en nadat de wethouder was afgetreden.⁷⁴ Het Hof Amsterdam heeft in een strafzaak bevestigd dat bij een botsing tussen het recht op uitingsvrijheid en de bescherming van iemands eer en goede naam, in het politieke debat in beginsel (tenzij de grenzen ernstig worden overschreden) de uitingsvrijheid voorgaat, zeker als de 'uiter' lid is van de oppositie.⁷⁵ Ook het EHRM heeft in een aantal arresten⁷⁶ weer gewezen op het belang van de uitingsvrijheid van oppositieleden die zich mengen in het publieke debat, daarbij voortbordurend op het arrest *Castells tegen Spanje*.⁷⁷

Toenmalig minister Verdonk kreeg flinke kritiek te verduren voor haar optreden rond de brand in het cellencomplex van Schiphol eind 2005. Zij deed aangifte tegen een poster met de tekst: 'Reisbureau Rita: arrestatie deportatie crematie, adequaat tot het bittere einde.' De Hoge Raad bevestigd dat sprake is van smaadschrift.⁷⁸ Verdachte is echter niet strafbaar omdat de vrijheid van meningsuiting in deze situatie voorgaat. Daarbij wordt ook artikel 94 Grondwet uit de kast gehaald. De poster geeft een waardeoordeel weer en zet niet aan tot geweld, haat of discriminatie. Een soortgelijke afweging, met andere uitkomst, maakte het EHRM in de zaak-*Féret*.⁷⁹ Oud FN-politicus Féret had onder meer opgeroepen tot het vormen van etnische getto's om het Belgische volk te beschermen tegen het gevaar van de oprukkende Islam. De klacht werd (net: 4 tegen 3) afgewezen. Het belang van het tegengaan van discriminatie en rassenhaat woog zwaarder dan de uitingsvrijheid van Féret. Oproepen tot haat is niet toegestaan, ook wanneer daarbij niet wordt opgeroepen tot geweld.

De vraag is of het arrest-*Féret* gevolgen heeft voor Geert Wilders, die van het Hof Amsterdam toch vervolgd moet worden.⁸⁰ Wilders won een civiele zaak aangespannen door de Nederlandse Islamitische Federatie, die de online publicatie van 'Fitna' wilde voorkomen.⁸¹ Wilders wil waarschuwen voor de islamisering van Nederland. Het kwalificeren van Mohammed als 'barbaar' en de associatie tussen de Koran en de islam met respectievelijk *Mein Kampf* en het fascisme is niet onrechtmatig, mede gezien de feitelijke onderbouwing van zijn uitspraken en het feit dat hij als parlementariër scherp mag formuleren. Hij zet niet aan tot haat of geweld tegen moslims.

71 Rb. Amsterdam 10 augustus 2005, LJN AU2372, en Hof Amsterdam 26 juli 2007, niet gepubliceerd.

72 EHRM 23 juli 2009, application no. 12628/03 (*Hachette Filipacchi Associés ('Ici Paris')/Frankrijk*).

73 EHRM 24 april 2007, application no. 7333/06 (*Lombardo c.s./Oostenrijk*).

74 Rb. 's-Gravenhage 25 juli 2007, LJN BB0333 (*Balijé/Stoeltinga c.s.*).

75 Hof Amsterdam 21 juli 2008, LJN BD9027, r.o. 5. Idem: Hof Amsterdam 21 januari 2009, LJN BHO496, r.o. 12.2, *Mediaforum* 2009-3, nr. 8 m.nt. A. J. Nieuwenhuis (*Vervolging Wilders*).

76 Bijvoorbeeld: EHRM 14 februari 2006, application no. 28793/02 (*CDPP/Moldavië*); EHRM 7 november 2006, application no. 12697/03 (*Mamère/Frankrijk*).

77 EHRM 23 april 1992, application no. 11798/85 (*Castells/Spanje*).

78 HR 16 juni 2009 (strafkamer), LJN BG7750.

79 EHRM 16 juli 2009, application no. 15615/07 (*Féret/België*), zie elders in dit nummer.

80 Hof Amsterdam 21 januari 2009, LJN BHO496, *Mediaforum* 2009-3, nr. 8 m.nt. A. J. Nieuwenhuis (*Strafvervolging Wilders*).

In het Wilders-vonnis werd onder meer verwezen naar het arrest *Giniewski/Frankrijk*.⁸² Dat arrest draait om een kritisch artikel in een Franse krant over de rol van de paus en het katholieke geloof in de Holocaust. Uitingen die enkel bewust beledigen en (het EHRM volgt hier toe 'dus' – dat lijkt ons discutabel) geen bijdrage leveren aan het publieke debat, vinden geen bescherming onder artikel 10 EVRM. Het artikel van Giniewski was geen aanval tegen religieuze opvattingen, riep niet op tot disrespect of haat en droeg bij aan het debat over de oorzaken van de uitroeiing van de joden. Een debat over de oorsprong van zeer ernstige misdaden is essentieel. De voor veel katholieken choquerende inhoud van het artikel doet daar niet aan af. De veroordeling van Giniewski was in strijd met artikel 10 EVRM.

Godsdienstkritiek van sociaal-politieke aard is toegestaan, zo benadrukte het EHRM ook in *Tatlav/Turkije*.⁸³ Daarbij merkt het EHRM dan wel op dat het in de gewraakte passages 'geen direct tegen de gelovige gerichte beledigende toon ziet noch een smadelijke aanval op heilige symbolen'. Dan zou de in artikel 9 EVRM vastgelegde vrijheid van godsdienst weer kunnen gaan wringen.

Een poster met de tekst 'Stop het gezwel dat islam heet' was geen groepsbelediging (art. 137 Sr).⁸⁴ De enkele omstandigheid dat grievende uitlatingen over een godsdienst ook de aanhangers krenken is niet voldoende om van belediging van een groep mensen wegens hun godsdienst te spreken.

Internet

De internetvonnissen van de afgelopen jaren hebben iets meer duidelijkheid gegeven over onderwerpen als online archieven, de bescherming van freelance bloggers, de plicht om na een opgelegde rectificatie ook het internet schoon te vegen en de verantwoordelijkheid voor *user-generated content*.⁸⁵

In *Van Gasteren/Hemelrijk* heeft de Hoge Raad bevestigd dat een blogger dezelfde bescherming verdient als 'de pers'.⁸⁶ Journaliste Pamela Hemelrijk had een 'Open Brief aan de Hoge Raad' op haar eigen website geplaatst waarin zij kritiek uitte op de censuur die naar haar mening volgde na de beslissing van de Hoge Raad in *Het Parool/Van Gasteren*.⁸⁷ De Hoge Raad stelt dat mede door de opkomst van internet geen nauwkeurige definitie van de pers (meer) kan worden gegeven. Iedereen die wat te melden heeft, kan zich via internet tot een potentieel miljoenenpubliek richten. Hemelrijk richtte zich met haar open brief tot een breed publiek. Door vraagtekens te zetten bij de door Van Gasteren geclaimde verzetsdaad handelde Hemelrijk bovendien in het algemeen belang. Om die reden heeft het hof de particuliere online brief terecht op één lijn gesteld met een perspublicatie. Dus: of een publicatie nou in een krant staat of op een privé-blog, voor het invoeren van de persvrijheid maakt het niet uit. Dommering wijst er in zijn noot bij het arrest terecht op dat dit niet bepaald opzienbarend is. Een persoon

die zich, op welke manier dan ook, tot het publiek richt om een kwestie van algemeen belang aan de kaak te stellen heeft zich altijd al op de vrijheid van meningsuiting kunnen beroepen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat een duidelijke uitspraak op dit punt verhelderend is voor bloggers.

Online archieven

De online ontsluiting van archieven betekent dat mensen zich opeens geconfronteerd zien met spoken uit het verleden. Blevens die vroeger achter in een vergeeld krantenarchief, of hoogstens op een diaframe en later misschien op een cd-rom, tegenwoordig staat alles online. En belangrijker, Google heeft ervoor gezorgd dat ook oude artikelen online goed vindbaar zijn. Media worden meer en meer geconfronteerd met verzoeken om oude berichten te verwijderen die op zich rechtmatig zijn, of dat in ieder geval waren ten tijde van de eerste publicatie, maar wel negatieve of privacygevoelige berichten over iemand bevatten. Vaak gehoorde klacht is dat de voortdurende online publicatie iemand belemmert, bijvoorbeeld in het vinden van een baan omdat werkgevers sollicitanten googlen en dan stuiten op die negatieve berichtgeving.

Iedereen kan er waarschijnlijk begrip voor opbrengen dat iemand die negatief in de media staat vijf of tien jaar na de eerste publicatie denkt 'nu is het wel eens leuk geweest'. Het argument is dan eigenlijk dat de vrijheid van meningsuiting op een gegeven moment is 'opgebruikt'. De balans tussen uitingsvrijheid en de bescherming van iemands privacy slaat na al die jaren uit naar de kant van de privacy. Het artikel heeft zijn actualiteitswaarde waarschijnlijk verloren, het algemeen belang bij publicatie zal zijn verminderd. En is het nou echt zo'n moeite om het artikel in ieder geval te anonimiseren?

Vaak staan in de opgeslagen artikelen immers persoonsgegevens. Kan een beroep op de Wet Bescherming Persoonsgegevens (Wbp) dan helpen? Waarschijnlijk niet. De Wbp is niet van toepassing op de verwerking van persoonsgegevens voor uitsluitend journalistieke doeleinden (artikel 3 lid 1 Wbp). Het College bescherming persoonsgegevens (CBP) heeft in oktober 2007 de Richtsnoeren 'Publicatie van persoonsgegevens op internet' gepubliceerd, waarin het CBP uitlegt wanneer de journalistieke exceptie volgens haar van toepassing is.⁸⁸ Het is de vraag of de strenge interpretatie van het CBP de toets van het EHRM zou doorstaan. Zo vindt het CBP dat de exceptie niet meer geldt wanneer 'een archief met journalistieke publicaties bijvoorbeeld voor commerciële doeleinden wordt geëxploiteerd'.⁸⁹ Daarbij wordt verwezen naar een passage in de memorie van toelichting bij de Wbp. Die passage bevestigt de lezing van het CBP echter niet. Mogelijk beseft het CBP niet dat het gebruikelijk is dat media hun publicaties commercieel exploiteren door advertenties of door het afsluiten van abonnementen. Volgens vaste rechtspraak van het EHRM doet de commerciële exploitatie van publicaties ook niet af aan de bescherming onder artikel 10 EVRM.⁹⁰

81 Vzr. Rb. 's-Gravenhage 7 april 2008, LJN BC8732, *Mediaforum* 2008-5, nr. 19 (*NIF Wilders*).

82 EHRM 31 januari 2006, application no. 64016/00, NJ 2007/200 m.nt. E.J. Dommering (*Giniewski/Frankrijk*).

83 EHRM 2 mei 2006, application no. 50692/99, *Mediaforum* 2006-6, nr. 18 m.nt. A.J. Nieuwenhuis (*Tatlav/Turkije*).

84 HR 10 maart 2009, LJN BF0655, *Mediaforum* 2009-3, nr. 7 (*Strafzaak poster gezwel Islam*).

85 Voor een uitgebreid overzicht van perszaken in een online omgeving, zie de

website van de afdeling IT en Recht van de Universiteit Utrecht: <http://internetrechtspraak.wikispaces.com/Belediging-laster-onrechtmatig+uitingen>.

86 HR 18 januari 2008, *Mediaforum* 2008-3, nr. 10 (*Van Gasteren/Hemelrijk*).

87 HR 6 januari 1995, NJ 1995/422 m.nt. E.J. Dommering.

88 *Stert*, 2007, 240, p. 27. Gepubliceerd op <http://tinyurl.com/543lklf>.

89 P. 43.

90 Vgl. bijvoorbeeld EHRM 22 mei 1990, application no. 12726/87, NJ 1991/740 m.nt. Alkema (*Autronic/Zwitserland*).

Tegenover het belang van het individu (het kan natuurlijk ook om de reputatie van een onderneming gaan) staat het belang dat de media en het publiek hebben bij integriteit van de archieven. Al in 2007 meldde de *New York Times* (NYT) ongeveer één verzoek per dag te krijgen om aanpassing van een artikel in het archief. De NYT weigert normaliter in te grijpen omdat het zou zijn *'like airbrushing Trotsky out of the Kremlin picture'*. Deze vorm van geschiedvervalsing, om welke reden dan ook, kan afbreuk doen aan de reputatie van de media als integere en betrouwbare bron van nieuws. En moeten media meewerken aan het schoonpoetsen van reputaties? Is dat eigenlijk wel nodig? Beseft het publiek niet dat mensen veranderen? En als een artikel wordt verwijderd uit het archief, is het dan echt niet meer terug te vinden? Er kan altijd ergens een *mirror* staan. Zoekmachines zullen het bovendien nog een periode in cache hebben staan. En dan is er natuurlijk het kostenplaatje. Als de NYT inderdaad alle negatieve berichtgeving na verloop van tijd zou moeten anonimiseren en soms zelf verwijderen, dan zal dat hoge kosten betekenen.

Dit dilemma is bij ons weten nog niet geadresseerd door de Nederlandse rechter. Wel door de Raad voor de Journalistiek (RvdJ). In 1999 en 2001 plaatste het blad van de Universiteit Utrecht, het *Ublad*, artikelen waarin een student wordt geïnterviewd en onder meer staat:

M. C. [in het artikel stond zijn naam wel voluit], *vrijbuiters*: Ik ben nu derdejaars student natuurwetenschappen en bedrijf en bestuur. Als eerstejaars heb ik flink lol gemaakt en ben ik ook flink op mijn bek gegaan bij tentamens. Sommige docenten maakten de hertentamens makkelijker omdat ze van je af wilden, bijvoorbeeld door het oude tentamen nogmaals te geven. Op die manier ben ik ongeveer vijf tentamens van erg saaie vakken voor samen twintig studiepunten gemazzeld.

Hoewel de student toendertijd toestemming had gegeven voor de publicatie meldde hij zich vijf jaar later bij het *Ublad* met het verzoek de artikelen offline te halen. Hij claimde als adviseur regelmatig negatief commentaar te krijgen van potentiële klanten die de artikelen via een zoekmachine hadden gevonden. Het *Ublad* weigerde en beriep zich op de betrouwbaarheid van haar archief. De RvdJ stelt, mede op extern advies, dat het belang van het *Ublad* voorgaat.⁹¹ Het *Ublad* hoeft de artikelen niet te anonimiseren.⁹² De pragmatische afweging dat het voor de media ondoenbaar en waarschijnlijk onbetaalbaar is om telkens artikelen te verwijderen en dat proces op journalistiek verantwoorde manier te begeleiden, speelt daarbij een belangrijke rol. Inmiddels heeft de RvdJ een nieuw artikel (2.2.8) toegevoegd aan haar Leidraad, waarin het uitgangspunt is vastgelegd dat het belang van zo volledig mogelijke, betrouwbare archieven voorop staat.

Ook het EHRM heeft zich uitgelaten over online archieven. In *Times/Verenigd Koninkrijk* ligt de vraag voor welke verjaringsstermijn op internet mag worden toegepast.⁹³ In het Verenigd Koninkrijk is dat de *'internet publication rule'*, die inhoudt dat er elke keer wanneer toegang wordt verkregen tot de publicatie een nieuwe verjaringsstermijn (in Engeland van één jaar) ontstaat. Dit in tegenstelling tot de *'single publication rule'* uit het Amerikaanse recht, die uitgaat van een verjaringsstermijn die

begint op de datum van de eerste publicatie. *Times* vond dat toepassing van de *internet publication rule* een ontoelaatbare inbreuk opleverde op artikel 10 EVRM omdat dit media met internetarchieven blootstelt aan een oneindige aansprakelijkheid en zo een *chilling effect* heeft op de uitingsvrijheid.

Het EHRM vindt dat internetarchieven onder de bescherming van artikel 10 EVRM vallen en een *'critical aspect'* vormen in de rol van het internet *'in enhancing the public's access to news and facilitating the dissemination of information generally'*. Maar het EHRM onderscheidt archieven wel van de primaire *'public watchdog'* functie van de pers, die volgens het EHRM kennelijk verbonden is aan de actualiteit. Online archieven onderhouden is volgens het EHRM een *'valuable secondary role'*. De beoordelingsmarge van de lidstaten is dan ook groter als het gaat om *'oud nieuws'* en *'the duty of the press to act in accordance with the principles of responsible journalism by ensuring the accuracy of historical, rather than perishable, information published is likely to be more stringent in the absence of any urgency in publishing the material'*. Ten slotte zoekt het EHRM weer wat meer de balans door te overwegen dat wanneer iemand pas na een aanzienlijk tijdsverloop een procedure tegen een krant start, dit een ontoelaatbare beperking van de persvrijheid is, tenzij sprake is van uitzonderlijke omstandigheden.

Aansprakelijkheid forumbeheerders voor reageerders en zorgplicht ISP's

Er is inmiddels een gestage stroom jurisprudentie over de zorgplicht van ISP's en forumbeheerders. Als duidelijk is wie de uitlatingen doet, de hosting provider toezegt de uitlatingen meteen te verwijderen wanneer er een veroordelend vonnis ligt en de uitlatingen niet onmiskenbaar onrechtmatig zijn, heeft de klager geen zaak tegen de hosting provider die een website host waar de uitlatingen ontstaan.⁹⁴

Een klager moet bovendien wel aangeven over welke uitlatingen hij precies klaagt en waarom die onrechtmatig zijn.⁹⁵ Roeppen dat het allemaal niet klopt (het ging om online recensies van garages) en vervolgens eisen dat de hele website plat moet zet geen zoden aan de dijk. Overigens zal de erkenning van de klagende garage dat de kilometerteller van veel verkochte auto's inderdaad was teruggedraaid (één van de gepubliceerde klachten) in deze zaak ook niet hebben geholpen.

Op internetoplichting.nl stond een topic waarin werd geklaagd over de website trendylaarzen.nl. Trendylaarzen eiste dat het hele topic zou worden verwijderd en een rectificatie zou worden geplaatst. De voorzieningenrechter vindt dat internetoplichting een beroep toekomt op artikel 6:196c lid 4 BW.⁹⁶ Een forumbeheerder is niet aansprakelijk voor uitlatingen van derden als het een commentaar verwijderd of ontoegankelijk maakt zodra hij (redelijkerwijs) weet dat de posting onmiskenbaar onrechtmatig is. Wel kan de forumbeheerder, in lijn met het *Lycos/Pessers*-arrest, onder omstandigheden aansprakelijk zijn wanneer hij de NAW-gegevens van de reageerder niet aan de benadeelde verstrekt. Wegens onduidelijkheid over wie de eigenaar van internetoplichting.nl was werd de zaak enkele weken later nog eens overgedaan. Dit keer met een ander eindoordeel. Het beroep op de beperkte aansprakelijkheid voor

91 Deskundigenadvies Henk Blanken *'Moeten de media kunnen vergeten'*, <http://www.denieuwreporter.nl/2007/11/moeten-de-media-kunnen-vergeten/>.

92 RvdJ 15 november 2007, RvdJ 2007/67 (*X tegen de hoofdredacteur van het Ublad*).

93 EHRM 10 maart 2009, *Mediaforum* 2009-4, nr. 11 m.nt. J.V.J. van Hoboken (*Times Newspapers/Verenigd Koninkrijk*).

94 Vzr. Rb. Haarlem 14 mei 2008, LJN BD1446 (*Staat der Nederlanden/A-Group en IS InterNed*).

95 Vzr. Rb. Zutphen 8 februari 2007, LJN AZ8634.

96 Vzr. Rb. Amsterdam 12 februari 2009, niet gepubliceerd (*Trendylaarzen/TTY*).

hosting providers werd afgewezen omdat de moderators van internetoplichting.nl de zeggenschap hebben over de inhoud van de website en zich actief met de berichten van reaguurders bemoeien.⁹⁷ Internetoplichting.nl was dus aansprakelijk voor alle content op haar website, waaronder de uitingen van haar gebruikers. Dat mogelijk het merendeel van de uitlatingen niet onjuist of onrechtmatig is, doet daaraan niet af. Dit bevestigt dat het moderaten van een forum uit oogpunt van zorgvuldigheid kan leiden tot het je eigen maken van alle content, ook die van reaguurders. Zorgvuldigheid heeft voor internetfora dus een nogal hoge prijs.

Twee beheerders van een extreemrechts forum werden strafrechtelijk veroordeeld voor het faciliteren van discriminatoire, beledigende en haatzaaiende teksten op hun forum nu zij hadden nagelaten de teksten van het forum te verwijderen, 'hoewel [zij] daartoe uit hoofde van [hun] bevoegdheden op het forum gehouden [waren] in [hun] functie als administrator/moderator.'⁹⁸

Geen inbreuk op portretrecht en auteursrecht voor de forumbeheerder van maroc.nl.⁹⁹ Een door gebruikers op het forum geplaatst artikel met foto werd meteen na melding door de fotograaf en de geportretteerde verwijderd door de forumbeheerders. Daarmee was voldaan aan de zorgplicht. Van een forumbeheerder kan niet worden verlangd dat hij voorafgaand aan plaatsing iedere forumbijdrage controleert op inbreuken.

Het vonnis in de zaak tussen pedofielenpartij Martijn en het koninklijk huis lijkt een vreemde eend in de bijt.¹⁰⁰ Een Martijn-lid had op het Martijn forum foto's geplaatst van onder meer prinses Amalia met de mededeling: 'Ons koningshuis heeft weer een hele nieuwe generatie prinsjes en prinsesjes voortgebracht, en gelukkig maar!'. De Oranjes deden een beroep op hun auteurs- en portretrecht. De voorzieningenrechter maakt een onderscheid tussen die twee claims. Wat betreft de auteursrechtinbreuk 'gaat [het] te ver om van een eigenaar of beheerder van een website, dus ook van gedaagde, te verlangen dat zij op voorhand de op het forum te plaatsen stukken, of dit nu teksten zijn, foto's of andere werken, op schending van auteursrechten van derden onderzoekt.' Maar waar het gaat om de inbreuk op de privacy komt opeens toch een plicht tot preventief monitoren om de hoek:

van gedaagde kan – anders dan wellicht van eigenaren of beheerders van websites die door hun aard niet op dergelijk misbruik en onbedoeld gebruik bedacht behoeven te zijn – worden verlangd dat zij [...] zodanige voorzieningen treft [...] (die voorkomen dat) personen [...] van die website gebruik kunnen maken om publicaties die inbreuken op de rechten van anderen opleveren te verspreiden.

Martijn wordt een verbod opgelegd tot openbaarmaking van foto's van de minderjarige kinderen op enige website of in enig ander medium vallend onder hun verantwoordelijkheid.¹⁰¹ Gezien de nadruk op de misbruikgevoelige aard van de pedo-

fielensite en de ernst van de privacyinbreuk zal dit deel van het vonnis waarschijnlijk geen belangrijke precedentwerking hebben.

Dan nog een uitspraak die niet met internet te maken heeft, maar wel bij dit onderwerp past.¹⁰² In het radioprogramma 'Onderweg' van de Wereldomroep werden berichten van luisteraars, voornamelijk truckers die onderweg zijn, voorgelezen. De Wereldomroep is niet aansprakelijk voor de inhoud van een in een uitzending voorgelezen sms van een luisteraar, aldus de rechter. Alleen als de inhoud van een bericht daartoe aanleiding geeft, bijvoorbeeld als er gegronde redenen bestaan om aan de juistheid van het bericht te twijfelen, of als het bericht beschuldigende of kwetsende uitingen bevat, dan mag in het kader van zorgvuldige berichtgeving worden verwacht dat de redactie enig onderzoek doet naar de feiten of in het bericht genoemde derden om een weerwoord vraagt. Daartoe bestaat hier geen aanleiding. Bovendien is duidelijk dat de informatie afkomstig was van een luisteraar, en de presentator heeft zich de informatie niet eigen gemaakt.

Ten slotte, ook op dit punt heeft de RvdJ een nieuwe regel toegevoegd aan haar Leidraad. Artikelen 5.4 en 5.5 bevestigen dat er geen preventieve monitoringsplicht geldt voor reaguurders, zolang er actie wordt genomen als een klacht binnenkomt.

Schoonvegen internet

Regelmatig worden vorderingen toegewezen om, soms voor een vrij lange periode, de homepage van een website waar een onrechtmatige uiting stond, geheel of deels, in te ruimen voor de rectificatie. Daarbij wordt vaak ook een gebod opgelegd om zoekmachines te verzoeken het artikel uit hun cache te verwijderen. In de zaak kleintjemuurkrant moest aan 15 zoekmachines worden verzocht de berichten te verwijderen.¹⁰³ In de zaak *Rechtenstudente/GeenStijl* werd de eis Google te verzoeken het GeenStijl bericht uit hun cache te verwijderen juist weer afgewezen omdat 'Google een eigen verantwoordelijkheid heeft'.¹⁰⁴

De website klup.nl bevatte informatie over BMW-dealer Zwartepoorte. Die informatie was juist. Toch moet Klup.nl van de voorzieningenrechter worden aangepast.¹⁰⁵ De reden? Zoekmachine Google combineerde in haar zoekresultaten stukjes informatie van Klup.nl op zo'n manier, dat die zoekresultaten de indruk wekten dat Zwartepoorte failliet zou zijn. Zoeken bij Google op de woorden 'Zwartepoorte' en 'failliet', genereerde als zoekresultaat een link naar klup.nl met de tekst: 'volledige naam: Zwartepoorte specialiteit BMW... Dit bedrijf is failliet verklaard, het is overgenomen door het motorhuis [...]'. Op de betreffende internetpagina van Klup.nl stond echter niet dat Zwartepoorte failliet was. Klup.nl werd dus verantwoordelijk gehouden voor de wijze waarop Google in haar zoekresultaten de website aankondigt. Klup.nl heeft hoger beroep ingesteld.

97 Vzr. Rb. Amsterdam 12 maart 2009, LjN BH 7529 (*Trendylaarzen/2dehands.nl*), gevolgd door een executiegeschil: Vzr. Rb. Haarlem 29 april 2009, LjN BI2823, en Vzr. Rb. Amsterdam 2 juli 2009, LjN BJ 1669.

98 Rb. Rotterdam 2 februari 2009, LjN BH1711.

99 Rb. Amsterdam, sector kanton 21 januari 2009, niet gepubliceerd (*Schuld en Dubos/Stichting Maroc*); een korte samenvatting is te vinden in *Mediaforum* 2009-3, p. 97. Hoger beroep loopt.

100 Vzr. Rb. Amsterdam 1 november 2007, *Mediaforum* 2008-1, nr. 3 m.nt. K.J. Koelman (*Prins Willem-Alexander c.s./Martijn*).

101 Dat Martijn niet werd bijgestaan door een advocaat heeft waarschijnlijk ook niet geholpen.

102 Rb. Amsterdam 9 september 2009, *www.mediaforum.nl* (*Vermaas c.s./Wereldomroep*).

103 Vzr. Rb. 's-Hertogenbosch 8 oktober 2007, LjN BC1859.

104 Vzr. Rb. Amsterdam 11 september 2009, B9 8217 (*Rechtenstudente/GeenStijl*).

105 Vzr. Rb. Amsterdam 13 mei 2009, *Mediaforum* 2009-7/8, nr. 24 m.nt. D. Griffiths (*Zwartepoorte/Schoonderwoerd en Soeters*).

Beslotenheid website en hyperlinken

Een uitlating is doorgaans alleen onrechtmatig als die openbaar wordt gemaakt. Hoe zit dat op internet? Is een besloten Hyves-pagina openbaar? Is een forum dat voor vijf leden toegankelijk is openbaar? Die laatste vraag deed zich voor in de hiervoor besproken zaak *Martijn*. De rechter vond van wel (overigens in een auteursrechtelijke context), omdat niet is uitgesloten dat de personen die toegang hadden de foto verder konden verspreiden.

In een strafzaak oordeelde de politierechter in Assen dat een belediging op een besloten Hyves-profiel openbaar was.¹⁰⁶ Een vrouw meldde op dit profiel dat ze haar kind niet mee wilde geven aan haar pedofiele ex. De ex zei dat hij door die beschuldiging was gedwongen te verhuizen en deed aangifte. Volgens de politierechter was sprake van een tot het publiek gerichte uiting. De vrouw werd veroordeeld voor smaadschrift. Omdat ook een besloten Hyves-pagina in potentie een groot publiek kan hebben (er zijn mensen met duizenden ‘vrienden’), lijkt de uitkomst niet verrassend.

De Rechtbank Amsterdam oordeelde in een soortgelijk geval anders. Iemand die zich op de website Polinco beledigend over homo’s, joden, allochtonen en negers uitliet werd vrijgesproken van opzettelijke belediging. Dit onder meer omdat Polinco volgens de rechtbank slechts bedoeld is voor kennisneming door een beperkte groep, zodat de uitlatingen niet gericht waren op de openbaarheid.¹⁰⁷ Volgens het Hof Amsterdam in een andere zaak zat het weer anders: internet heeft juist een groot publieksbereik; dat kan bijvoorbeeld anders zijn als een website beschermd is met een wachtwoord. Belediging en haatzaaien (op internet) werd bewezen verklaard.¹⁰⁸

In een strafzaak in 2007 werd een moslima met de schuilnaam ‘Supporter of Sharia’ veroordeeld voor opruiing.¹⁰⁹ Zij had een link online gezet naar jihadistische teksten waarin tot terrorisme werd opgeroepen. Deze strafzaak doet denken aan de civiele zaak tussen Deutsche Bahn en Indymedia uit 2002.¹¹⁰

Journalistieke werkwijze en zorgvuldigheid

Een anonieme bron is wel degelijk wat waard, aldus het EHRM in *Tønssbergs Blad AS en Haukom/Noorwegen*.¹¹¹ Op zich is het juist dat een beschuldiging afkomstig van een anonieme bron moet worden toegerekend aan de krant die het publiceert. Maar als het verhaal van de anonieme bron na de publicatie alsnog wordt bevestigd door anderen (in dit geval op de hoger beroepszitting van de zaak waar het artikel voorlag), kan de anonieme bron met terugwerkende kracht aan belang winnen voor de bewijsvoering van de krant.

Een indirecte beschuldiging van corruptie aan het adres van een Georgische parlementariër kon terecht gebaseerd worden

op een officieel document (een inkomensverklaring). De eis van de Georgische rechter dat de journaliste daarnaast nog onafhankelijk onderzoek moest plegen was in strijd met artikel 10 EVRM.¹¹²

In *Janssen/De Volkskrant* bevestigde de voorzieningenrechter dat niet vereist is dat een geuite beschuldiging boven redelijke twijfel vaststaat.¹¹³ ‘Voldoende is dat zij steun vindt in het ten tijde van de publicatie beschikbare feitenmateriaal.’

Het Mövenpick Hotel Den Bosch vond dat ‘KRO Reporter’ haar in een op stapel staande uitzending afschilderde als een broedplaats voor criminelen en vorderde een verbod op de uitzending. ‘KRO Reporter’ had een reportage gemaakt over de vastgoedfraude rond het Philips pensioenfonds. Op basis van informatie uit het strafdossier werd een aantal reconstructies in scène gezet van ontmoetingen tussen de hoofdverdachten. Eén scène werd waarheidsgetrouw opgenomen op het parkeerterrein van het Mövenpick hotel in Den Bosch. De KRO had aangegeven dat zij die beelden zou verwerken in haar uitzending en daarbij zou inzoomen op het logo van het hotel. Het Mövenpick stelde dat het niet noodzakelijk is dat haar hotel herkenbaar wordt opgevoerd. De voorzieningenrechter acht de geplande (maar niet ter zitting vertoonde) uitzending en het in beeld brengen van de naam van het hotel niet onrechtmatig omdat dit illustratief is bij de beelden, zeker als dat op een neutrale en onnadrukkelijke manier gebeurt.¹¹⁴ Partijen zijn het niet eens over de vraag of toestemming is verleend voor de opname. De KRO stelt dat toestemming is gevraagd en verleend, Mövenpick stelt dat zij bewust onvolledig is ingelicht. De rechter oordeelt dat zelfs als dat laatste het geval zou zijn, dat het uitzenden van de opnamen op de parkeerplaats en het shot van het hotel – dat ook vanaf de openbare weg had kunnen worden genomen – niet onrechtmatig zou maken.

De vordering van een zeilschoolhouder, die eerder was veroordeeld wegens ontucht met een minderjarige, om een uitzending van het tv-programma van Peter R. de Vries te verbieden werd in eerste instantie toegewezen. In spoedappel werd het verbod beperkt tot het in beeld brengen van de naam van de zeilschool, terwijl ook de zeilschoolhouder zelf niet herkenbaar in beeld of geluid mocht worden weergegeven.¹¹⁵ Het programma mocht verder gewoon worden uitgezonden. Over de ‘overval-journalistiek’ oordeelt het hof dat dit weliswaar een ernstige inbreuk op de persoonlijke levenssfeer van de zeilschoolhouder vormt, maar ook weer niet zo ernstig dat het tonen van het resultaat daarvan ‘de grenzen van hetgeen heden ten dage in de journalistiek aanvaardbaar geacht moet worden overschrijdt’. Omdat de gevolgde overval-methode in de uitzending zelf te zien is, kan de kijker zich daarover zelf een oordeel vormen en de uitzending relativëren, aldus het hof.

BNN kreeg een verbod opgelegd om met verborgen af luisterapparatuur in de woning van Albert Verlinde opgenomen gesprekken uit te zenden.¹¹⁶

106 Pol. Rb. Assen 4 augustus 2008 (mondeling vonnis), *Computerrecht* 2008/6, nr. 199.

107 Rb. Amsterdam 2 juni 2008, LjN BD2977, *Mediaforum* 2008-7/8, nr. 25; zie ook *Computerrecht* 2008/6, nr. 198.

108 Hof Amsterdam 20 juni 2008, LjN BD7024.

109 Rb. Rotterdam 30 oktober 2007, LjN BB7174.

110 Vzr. Rb. Amsterdam 20 juni 2002, LjN AE4427, *Mediaforum* 2002-9, nr. 32 (*Deutsche Bahn/Indymedia*).

111 EHRM 1 maart 2007, application no. 510/04 (*Tønssbergs Blad AS en Haukom/Noorwegen*).

112 EHRM 5 juni 2007, application no. 12979/04, *NJCM-bulletin* 33/1, januari 2008, p. 64 e.v. m.nt. A.W. Hins (*Gorelishvili/Georgië*).

113 Vzr. Rb. Arnhem 19 maart 2008, LjN BC7132 (*Janssen/De Volkskrant*).

114 Vzr. Rb. Amsterdam 28 november 2008, LjN BG6990 (*Mövenpick c.s./KRO*).

115 Vzr. Rb. Amsterdam 19 oktober 2007, LjN BB6405 en Hof Amsterdam 31 oktober 2007, LjN BB6850, *Mediaforum* 2008-1, nr. 2 m.nt. D. Griffiths (*Zeilschoolhouder/Peter R. de Vries*).

116 Vzr. Rb. Amsterdam 17 juli 2009, LjN BJ4470, *Mediaforum* 2009-9, nr. 25 m.nt. R.D. Chavannes (*Verlinde c.s./BNN*).

Onderzoeksjournalistiek

In een NOVA-reportage over de Nederlandse Moslim Omroep (NMO) werd onder meer gemeld dat radicale moslims de dienst uitmaken in het bestuur van de omroep en een aantal bestuursleden door de AIVD in de gaten wordt gehouden. De VARA en NPS handelen hiermee onrechtmatig omdat de beschuldigingen onvoldoende door het beschikbare feitenmateriaal worden ondersteund.¹¹⁷ Voor NOVA geldt een strengere toets omdat het programma een goede naam heeft en de gemiddelde kijker er vanuit gaat dat NOVA de waarheid vertelt en NOVA 'volgens haar eigen website onafhankelijk bericht'. Beter was misschien geweest als de rechtbank had verwezen naar de overweging uit het *Hemelrijk*-arrest dat voor onderzoeksjournalistiek strengere eisen gelden.

Een vorm van onderzoeksjournalistiek die volgens de politierechter te Assen niet door de beugel kon was het verborgen camerawerk van SBS-presentator Alberto Stegeman.¹¹⁸ Stegeman had voor het SBS-programma 'Undercover' geheime opnames van een justitiemedewerker gemaakt bij hem thuis. Daar probeerde de medewerker Stegeman een vlindermes (een verboden wapen) te slijten. Artikel 139f Sr verbiedt het heimelijk en wederrechtelijk maken van een afbeelding van een persoon in een woning. Stegeman beriep zich natuurlijk op artikel 10 EVRM om de wederrechtelijkheid van de opnames te betwisten. De rechter vond dat het subsidiariteitsbeginsel was geschonden; Stegeman had voor minder indringende alternatieven kunnen kiezen. Hij had kunnen volstaan met de beelden van de betaling en de overdracht van het mes die waren opgenomen in zijn auto, of hij had de verslaglegging in de woning zonder camera kunnen doen. Stegeman kreeg een boete van € 1.000,-.

Wederhoor, weerwoord en rectificatie

Bij ernstige beschuldigingen is het van belang dat voor alle ernstige beschuldigingen weerwoord wordt aangeboden en niet slechts voor een deel, ook als niet meer dan een obligate ontkenning kan worden verwacht.¹¹⁹

In een van de Pretium-zaken overwoog de rechter:¹²⁰

Hoewel er geen absoluut recht op hoor en wederhoor bestaat en evenmin voorafgaande aan een uitzending de gehele inhoud aan een betrokkene behoeft te worden voorgelegd, rust op de Vara als (onderzoeks)journalist in de gegeven omstandigheden de verplichting om de onderwerpen van de uitzending voordien aan Pretium voor te leggen, zodat duidelijk is waar het tegencommentaar betrekking op zal moeten hebben. De Vara had gelet op inhoud van haar uitzendingen meer ruimte moeten bieden aan Pretium.

Een (inmiddels afgetreden) rechter van de Haagse rechtbank procedeerde tegen een journalist die in het boek *Topadvocatuur. In de keuken van de civiele rechtspraak* een advocaat aan het woord

liet die zei dat er in grote zaken soms gekke dingen gebeuren 'zoals rechters die uitvoerig met advocaten gaan bellen over de zaak. In de Chipshol zaak is dat ook gebeurd met mr. [eiser] van de Haagse Rechtbank.' De rechter eist een verklaring voor recht dat dit onrechtmatig jegens hem is. Volgens het Haagse Hof blijkt uit de getuigenverklaringen echter dat er wel degelijk twee telefoongesprekken tussen de Chipshol-advocaat en deze rechter zijn gevoerd.¹²¹ Dat journalist Kat de bewering over de bellende rechter uit zijn interview met de Chipshol-advocaat niet had voorgelegd aan de rechter in kwestie, doet niet af aan de rechtmatigheid van die passage. Immers, 'het ging om interviews en van Kat kon niet verlangd worden dat hij elk onderdeel van hetgeen hem in de interviews werd verteld (in detail) zou controleren.'

In de zaak *Ormanni/Italië* oordeelde het EHRM dat rekening dient te worden gehouden met het feit dat een weekblad reeds in zijn volgende nummer een weerwoord had gepubliceerd waarin een procureur die negatief in het nieuws was gekomen zijn versie van de feiten had kunnen weergeven.¹²²

Met betrekking tot het boek *Een man tegen de Staat* werd een vordering tot het uit de handel nemen van het boek en tot rectificatie door de voorzieningenrechter afgewezen, maar later oordeelde de bodemrechter dat er toch enkele passages moeten worden gerectificeerd, door middel van een inlegvel in de nog niet verkochte exemplaren van het boek.¹²³

Het doel van een rectificatie is de smet die op de reputatie van een beschuldigde partij is geworpen, zoveel mogelijk te herstellen, aldus de Hoge Raad. Wil dit doel worden bereikt, dan mag de rectificatie niet worden gevolgd of voorafgegaan door mededelingen en/of commentaar waardoor die reputatie opnieuw in diskrediet wordt gebracht, omdat daardoor de rectificatie zou worden ontkracht. Van een 'ontkrachting van de rectificatie' kan volgens de Hoge Raad worden gesproken wanneer in redelijkheid niet kan worden betwijfeld dat de toegevoegde mededelingen en/of commentaar dat gevolg hebben.¹²⁴

Bronbescherming

Nederland heeft de laatste jaren bepaald geen fraaie staat van dienst opgebouwd waar het de journalistieke bronbescherming betreft.¹²⁵ Om bronnen te achterhalen zette de overheid tal van dwangmiddelen in tegen journalisten: afluisteren, aftappen van telefoongesprekken, volgen van journalisten, inbeslagname van bronmateriaal, huiszoeking en tenslotte het gijzelen van journalisten die weigerden de overheid te voorzien van de gevraagde informatie. De Staat werd de afgelopen jaren teruggedroefd door het EHRM, door de Hoge Raad en door lagere rechters. Toetsing vond steeds achteraf plaats, waarbij van belang is dat de bestaande bescherming van journalisten tegen overheidsingrijpen – anders dan in veel andere

117 Rb. Amsterdam 21 januari 2009, LJN BHO582 (NMO c.s./NOVA).

118 Rb. Assen 26 september 2007, *Mediaforum* 2007-11/12, nr. 39 m.nt. G.A.I. Schuijt (Strafzaak Stegeman).

119 V.zr. Rb. Rotterdam 19 april 2007, NJF 2007/274 (M.J./AD c.s.).

120 V.zr. Rb. 's-Gravenhage 29 juni 2009, LJN BJ1571 (Pretium/Vara-Kassa), r.o. 4-9.

121 Rb. Rotterdam 14 december 2005, LJN AU8247, Rb. Rotterdam, 23 januari 2008, LJN BC 2571, en Hof 's-Gravenhage 23 juni 2009, LJN BI9309 en LJN BI9304 (Bellende rechter).

122 EHRM 17 juli 2007, appl. 30278/04 (Ormanni/Italië).

123 V.zr. Rb. Amsterdam 1 maart 2007, LJN AZ9717, *Mediaforum* 2007-4, nr. 13 m.nt. G.J. Kemper (Fabius/Nijeboer), Rb. Amsterdam 2 april 2008, LJN BC9288 (Een

man tegen de Staat).

124 HR 23 februari 2007, LJN AZ3085.

125 Een overzicht van een deel van de vele aanvaringen tussen justitie en de media staat op de website van De Journalist: <http://www.dejournalist.nl/dossiers/politie-en-justitie/incidenten/>, en voorbeelden zijn verder te vinden in C.H. Brants, 'Het journalistiek privilege in Nederland: hoe zinvol en wenselijk is een wettelijke regeling?', DD 2008/4, p. 327-355, en C.H. Brants en T.N.B.M. Spronken, *Het professionele verschoningsrecht in Nederland*, preadvies voor de Nederlands-Vlaamse vereniging voor strafrecht, 2006. S. Braam en A. van Unen schreven het rapport *Bronbescherming onder druk*, mei 2007, *De Journalist* nr. 9, zie http://www.villamedia.nl/n/pdf/20070503_bronbescherming.pdf.

Europese landen – hier niet wettelijk verankerd is.¹²⁶ Voor bescherming van bronnen moeten partijen zich baseren op de jurisprudentie¹²⁷ en op beleidsdocumenten van het College van procureurs-generaal.¹²⁸ De jurisprudentie van het EHRM is hierbij richtinggevend.¹²⁹

In 2007 werd het *Voskuil*-arrest gewezen, waarbij Nederland een gevoelige tik op de vingers kreeg en waarin werd geoordeeld dat de journalistieke bronbescherming in Nederland tekort schiet.¹³⁰ Journalist Voskuil werd zeventien dagen gegijzeld omdat hij zijn bron niet wilde onthullen. Van een 'overriding requirement in the public interest' die gijzeling van de journalist zou rechtvaardigen was in de ogen van het EHRM geen sprake. Het EHRM is ontzet over hoe ver de Nederlandse autoriteiten bereid waren te gaan de identiteit van de bron te weten te komen. Het EHRM benadrukt dat door zulke vergaande maatregelen bronnen die ware en correcte informatie hebben met betrekking tot een misstand ontmoedigd worden om in de toekomst hun kennis met de pers te delen.

Hoewel de Minister van Justitie direct na het *Voskuil*-arrest beloofde journalistieke bronbescherming wettelijk te regelen,¹³¹ is er momenteel (september 2009) nog geen wetsvoorstel, alleen nog maar een concept daarvoor van 29 oktober 2008.¹³² Waarborgen in verband met de inbeslagname van materiaal, een voor de praktisch belangrijk onderzoek, zijn in dat concept niet opgenomen. Een kritisch preadvies over dat het conceptwetsvoorstel, van de Adviescommissie Strafrecht, verscheen in januari 2009.¹³³

De Hoge Raad heeft naar aanleiding van een huiszoeking op de redactie van het blad *Ravage*, waarbij een claimbrief van een actiegroep die de verantwoordelijkheid voor drie bomaanslagen opeiste, geoordeeld dat het in beginsel aan de Staat is – die ook bij uitstek in de gelegenheid is duidelijk te maken dat in het voorliggende geval niet met minder vergaande maatregelen kon worden volstaan – gemotiveerd te stellen en zo nodig te bewijzen dat deze inbreuk noodzakelijk is. Die stelplicht en bewijslast omvat ook de vraag of de huiszoeking of doorzoeking in overeenstemming met de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit heeft plaatsgevonden.¹³⁴ Er volgde verwijzing naar het Hof Amsterdam, dat vaststelde dat de huiszoeking deels rechtmatig was, maar onrechtmatig waar de Staat zocht naar mogelijke relaties tussen de organisatie die de aanslag

had opgeëist en *Ravage*.¹³⁵ Schadevergoeding werd afgewezen omdat een causaal verband zou ontbreken. *Ravage* heeft nogmaals cassatie ingesteld.

Inbeslagname van een cd-rom met foto's van een illegale straatrace, waarbij door de journalist geheimhouding van de identiteit was toegezegd aan de deelnemers, is het onderwerp van de *Autoweek*-procedure.¹³⁶ De inbeslagname vond plaats zonder dat er een met waarborgen omklede wettelijke procedure is om de inbeslagname door een rechter te laten toetsen voordat Justitie van de inbeslaggenomen foto's kennis neemt. En aan rechterlijke toetsing achteraf hebben de bronnen niets. Bovendien zette Justitie de uitgever onder druk door te dreigen met het sluiten van alle redacties juist in het weekend dat prins Willem-Alexander met Máxima Zorreguieta trouwde, wat een grote schadepost voor de uitgever zou hebben betekend. Het EHRM kenschetst deze gang van zaken als '*a regrettable lack of moderation*'. Een sterk verdeelde Kleine Kamer van het EHRM oordeelde in meerderheid dat er toch geen sprake was van schending van artikel 10 EVRM. Een minderheid van drie van de zeven rechters is daarentegen in een *dissenting opinion* van mening dat hierdoor juist de kern van de vrijheid van nieuwsgaring wordt aangetast. De Grote Kamer van het EHRM zal deze zaak opnieuw behandelen.

De Telegraaf is de laatste jaren veelvuldig het object geweest van de inzet van dwangmiddelen door de Nederlandse overheid en heeft daarmee gezorgd voor een belangrijk deel van de jurisprudentie over journalistieke bronbescherming. Journalisten van *De Telegraaf* zijn afgeluisterd, gevolgd, gegijzeld, er is huiszoeking bij hen gedaan en er is materiaal in beslag genomen. *De Telegraaf* had de beschikking over zeer gevoelige documenten, onder meer over de advisering door de AIVD voorafgaand aan de beslissing van de Nederlandse regering om politieke steun te verlenen aan de inval in Irak in 2003. De Nederlandse overheid voerde het belang aan van de staatsveiligheid die in het geding kwam door publicatie van staatsgeheime gegevens en door het lek bij de AIVD. Met betrekking tot het afuisteren door de AIVD oordeelde de voorzieningsrechter dat er in aanvang een wettelijke basis hiervoor was, maar later niet meer omdat er toen er een reële verdachte in beeld kwam. Er was sprake van een schending van artikel 10 EVRM. In spoedappel werd dat oordeel in belangrijke mate bevestigd en de Hoge Raad liet dat arrest in stand.¹³⁷ *De Telegraaf* had minder succes

126 *Silencing Sources: An International Survey of Protections and Threats to Journalists' Sources* uit 2007 over de internationale stand van zaken, te vinden op <http://www.privacyinternational.org/foi/silencingsources.pdf>.

127 De HR ging in 1996 om en erkende het belang van bronbescherming voor het eerst op 10 mei 1996 in het arrest *Van den Biggelaar/Dohmen en Langenberg*, NJ 1996, 578. Dit was een direct gevolg van het vlak daarvoor, op 27 maart 1996, gewezen *Goodwin*-arrest van het EHRM, application no. 17488/90, NJ 1996, 577.

128 Aanwijzing toepassing dwangmiddelen bij journalisten van het College van procureurs-generaal van 15 januari 2002, *Stert*, 6 maart 2002, nr. 46, p. 19, zie ook http://www.om.nl/organisatie/beleidsregels/overzicht/opsporing/@151384/aanwijzing___o/, en de brief van het College van PG's van 3 juni 2002 over de mogelijkheid bezwaar te maken bij de rechter voordat materiaal wordt bekeken door het OM, gepubliceerd in *Mediaforum* 2009-5, p. 207.

129 De belangrijkste arresten van het EHRM sinds *Goodwin* zijn EHRM 21 januari 1999, application no. 29183/95, NJ 1999, 713 (*Fressoz en Roire/Frankrijk*), EHRM 25 februari 2003, application no. 51772/99, *Mediaforum* 2003-4, nr. 20 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Roemen en Schmitt/Luxemburg*), EHRC 2003/4, nr. 36, p.318 e.v. en EHRM 8 december 2005, *Mediaforum* 2006-3, nr. 8 (*Nordisk Film/Denemarken*) en daarover in datzelfde nummer op p. 65 e.v. een artikel van D. Voorhoof, 'Rechter kan niet-uitgezonden televisiebeelden van interview met pedofiel opeisen'; verder gaan ook de volgende arresten over journalistieke bronbescherming: EHRM 25 april 2006, application no. 77551/01, *Mediaforum* 2006-7/8, nr. 22 (*Dammann/Zwitsersland*), EHRM 7 juni 2007, application no. 1914/02 (*Dupuis c.s./Frankrijk*), EHRM 27 november 2007, application no. 20477/05 (*Tillack/België*), en EHRM 10 december 2007, application no. 69698/01, NJ 2008/236 m.nt. E.J.

Dommering (*Stoll/Zwitsersland*).

130 EHRM 22 november 2007, application no. 64752/01 (*Voskuil/Nederland*), *Mediaforum* 2008-2, nr. 6 m.nt. W.F. Korthals Altes, en NJ 2008/216 m.nt. E.J. Dommering.

131 Zie *Kamerstukken II* 2007/08, 31 200 VI, nr. 92, waar zijn voorganger voorafgaande aan het *Voskuil*-arrest in april 2007 nog van mening was dat wetgeving niet nodig was, zie *Kamerstukken II* 2006/07, 30 800 VI, nr. 82 en 117.

132 Het concept-wetsvoorstel is gepubliceerd in *Mediaforum* 2008-11/12, p. 466 e.v. met kritisch commentaar van W.F. Korthals Altes.

133 Het preadvies is te vinden op de website van de Nederlandse Orde van Advocaten, onder het kopje wetgevingsadviezen, Adviescommissie Strafrecht, volgnummer 564, zie <http://www.advocatenorde.nl/wetenregelgeving/adviezen.asp>.

134 HR 2 september 2005, LJN AS6926, *Mediaforum* 2005-10, nr. 31 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Ravage/Staat*), en daarover W.F. Korthals Altes in NJB 2006/3, p. 144 e.v.: 'Journalistiek privilege ook voor anonieme claimbrieven?'

135 Hof Amsterdam 29 november 2007, *Mediaforum* 2008-2, nr. 7 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Ostade Blade/Staat*).

136 EHRM 31 maart 2009, application no. 38224/03, *Mediaforum* 2009-5, nr. 17 (*Sanoma/Nederland*) en een artikel van A.W. Hins daarover op p. 202 e.v. in datzelfde nummer: 'Wat is de belofte van een journalist waard? Vrijheid van nieuwsgaring na het arrest Sanoma tegen Nederland?'

137 V.zr. Rb. 's-Gravenhage 21 juni 2006, LJN AX9008, *Mediaforum* 2006-7/8 nr. 25, Hof 's-Gravenhage 31 augustus 2006, LJN AY7004, *Mediaforum* 2006-10, nr. 34 m.nt. G.A.I. Schuijt en HR 11 juli 2008, *Mediaforum* 2008-11/12, nr. 36 m.nt. F. Fernhout (*De Telegraaf c.s./Staat*).

met het bezwaar tegen de inbeslagname van de documenten van de AIVD, waarop zij zich had gebaseerd. De Hoge Raad oordeelde dat er een zwaarwegend maatschappelijk belang is dat staatsgeheime gegevens niet in het openbaar circuleren.¹³⁸ Naar aanleiding van het argument van *De Telegraaf* dat het OM aan de hand van onderzoek naar vingerafdrukken op het document zou kunnen achterhalen wie de bron was neemt de Hoge Raad in aanmerking dat de Officier van Justitie heeft verklaard dat het lek bij de AIVD al te achterhalen was aan de hand van de inhoud van de documenten. Bovendien had *De Telegraaf* de stukken zelf eerder al in kopie afgegeven, zodat de zaak niet meer ging over de inhoud van die documenten. *De Telegraaf* heeft klachten bij het EHRM ingediend naar aanleiding van deze twee arresten van de Hoge Raad. De gijzeling van twee journalisten van *De Telegraaf* – als gevolg van het feit dat zij zich als getuige tijdens een verhoor door de rechter-commissaris op hun verschoningsrecht beriepen – werd na drie dagen door de Haagse rechtbank beëindigd.¹³⁹

De strijd is in 2009 opnieuw losgebarsten naar aanleiding van twee publicaties van *De Telegraaf* begin 2009, over het falen van de AIVD rondom Irak en de beveiliging van de Dalai Lama bij zijn bezoek aan Nederland. Justitie zette zwaar in met een huiszoeking bij een journaliste van *De Telegraaf* en inbeslagname van alles wat daar werd aangetroffen. Bovendien had de AIVD bijzondere bevoegdheden ingezet, zoals het aftappen van de mobiele telefoons van de journaliste en zelfs de hoofdredacteur, en het observeren en volgen van de journaliste. De strafvorderlijke klaagschriftprocedure van *De Telegraaf* tegen de inbeslagname had geen succes voor zover het om staatsgeheime documenten gaat, wel voor de overige in beslag genomen stukken.¹⁴⁰ In een civielrechtelijke voorlopige voorziening slaagden de vorderingen van *De Telegraaf* wel grotendeels.¹⁴¹ Aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit was volgens de voorzieningenrechter niet voldaan. De AIVD moet het af luisteren en achtervolgen staken, en de verkregen informatie mag niet worden gebruikt door de Staat. Voor de betrokken journaliste geldt dit tot het moment dat de Commissie van Toezicht (die op basis van de Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten toezicht houdt op de AIVD) zich over deze kwestie heeft uitgesproken. In deze kwestie is beroep ingesteld.

Ten slotte twee vermeldenswaardige arresten over het recht van een journalist om in een getuigenverhoor te zwijgen. Hof Den Haag oordeelde dat twee NRC-journalisten zich mochten verschonen en in een getuigenverhoor helemaal geen vragen hoefden te beantwoorden, omdat alle vragen erop gericht zouden zijn om de bronnen bekend te laten worden.¹⁴² Ook vragen over de wijze van verkrijging van informatie hoefden niet beantwoord te worden. Hof Den Bosch honoreerde een beroep van een journalist op zijn verschoningsrecht met betrekking tot de bron van een artikel dat leidde tot ontslag van een werk-

nemer van de voetbalclub Top Oss en oordeelde dat bronbescherming niet alleen de identiteit van de bron beschermt maar ook de door de bron verstrekte informatie en de context van de informatieverstreking.¹⁴³

Een geheel andere kant op ging de voorzieningenrechter van de Bossche rechtbank in een zaak tegen *Kleintje Muurkrant*, die werd veroordeeld tot het publiceren van een rectificatie waarin de naam van de eerdere anonieme bron moest worden vermeld.¹⁴⁴ Die bron had twee advocaten beschuldigd van het beroven, bedreigen en doodprocederen van tientallen personen.

Het slagveld van de journalistieke bronbescherming overziend is ons inziens duidelijk dat er behoefte bestaat aan rechtszekerheid.¹⁴⁵ Het huidige systeem van rechterlijke toetsing achteraf op basis van in jurisprudentie vastgelegde normen is onvoldoende voor bronnen om te kunnen vertrouwen op door journalisten toegezegde vertrouwelijkheid. Er is naar onze mening een goede wettelijke regeling nodig om dit probleem op te lossen.

Overige relevante ontwikkelingen

In 2006 verscheen het boek *Vrijheid van nieuwsgaring* van Schuijt.¹⁴⁶ Datzelfde jaar verschenen ook de nieuwe druk van Nieuwenhuis' *Over de grens van de vrijheid van meningsuiting*,¹⁴⁷ en de proefschriften *Veel Raad, weinig baat*,¹⁴⁸ over nut en noodzaak van de Raad voor de Journalistiek, en *Toegang tot het recht in perszaken*.¹⁴⁹ Dommering wijdde in zijn boek *De achtervolging van Prometheus* een fraai hoofdstuk aan perspublicaties.¹⁵⁰

Een studiec commissie van de Vereniging voor Media- en Communicatierecht publiceerde in 2007 het rapport *Klachten over mediapublicaties*, dat kritisch werd ontvangen.¹⁵¹ De aanbevelingen van deze studiec commissie, onder meer tot verbetering van de procedure bij de Raad voor de Journalistiek en de aanstelling van een pers-ombudsman, hebben (nog) geen gehoor gevonden. Wel heeft de RvdJ een vergelijkend onderzoek verricht naar Raden voor de Journalistiek in West-Europa. In 2008 keerden *De Telegraaf* en NOVA de RvdJ de rug toe, nadat eerder onder meer *Elsevier* en RTL al 'uit de Raad waren gestapt'. De RvdJ boette daarmee verder aan gezag in.

De RvdJ publiceerde in april 2007 een Leidraad, met daarin een codificatie van de jurisprudentie van de RvdJ, met name met betrekking tot de door journalisten in acht te nemen journalistieke werkwijze, ingezonden brieven en rectificaties. In 2008 werd die Leidraad aangevuld met een aantal specifieke aanbevelingen voor online publicaties.¹⁵²

138 HR 25 maart 2008, LJN BB2875, *Mediaforum* 2008-5, nr. 18 m.nt. G.A.I. Schuijt (*Telegraaf/Staat der Nederlanden*).

139 Rb. 's-Gravenhage 30 november 2006, niet gepubliceerd.

140 Rb. Haarlem 23 juli 2009, LJN BJ3535.

141 Vzr. Rb. Amsterdam 23 juli 2009, LJN BJ3552 (*De Telegraaf c.s./Staat*).

142 Hof 's-Gravenhage 27 juli 2006, LJN AY5197, *Mediaforum* 2006-9, nr. 28 m.nt. F. Fernhout (*NRC-journalisten/Voite*).

143 Hof 's-Hertogenbosch 11 juli 2006, LJN AY4838.

144 Vzr. Rb. 's-Hertogenbosch 8 oktober 2007, LJN BC1859.

145 Tot aan het *Voskuil*-arrest eind 2007 was de heersende opinie dat een wettelijke regeling niet nodig zou zijn, zie daarover W.F. Korthals Altes, 'Een wettelijke definitie van 'journalist'? Geen oplossing voor het journalistiek privilege', *Mediaforum* 2008-5, p. 211 e.v. en H. Zagers, 'Bronbescherming erkend en gekend? Over het regelen van het journalistiek verschoningsrecht bij wet', *Mediaforum* 2007-7/8, p. 218 e.v. Tegen een wettelijke regeling pleit bijvoorbeeld Schuijt in zijn noot bij het *Voskuil*-arrest, *NJCM-Bulletin* 2008-1, p. 75-89. Voorstanders zijn onder meer O. Volgenant, 'Bronbescherming verdient wet-

telijke basis', 27 augustus 2007, www.media-report.nl, en J. van den Brink en VVOJ-bestuurslid J. Trommelen, 'Verschoningsrecht journalist moet altijd gelden', *NRC* 6 december 2007.

146 G.A.I. Schuijt, *Vrijheid van nieuwsgaring*, Boom Juridische uitgevers, Den Haag 2006.

147 A.J. Nieuwenhuis, *Over de grens van de vrijheid van meningsuiting*, Ars Aequi Libri, Nijmegen 2006.

148 J. Mentink, *Veel Raad, weinig baat. Een onderzoek naar nut en noodzaak van de Nederlandse Raad van Journalistiek*, Ad. Donker, Rotterdam 2006.

149 L.R. van Harinxma thoe Slooten, *Toegang tot het recht in perszaken*, Boom Juridische uitgevers, Den Haag 2006.

150 E.J. Dommering, *De achtervolging van Prometheus*, Otto Cramwinckel Uitgever, Amsterdam 2008.

151 'Klachten over mediapublicaties. Een onderzoek naar de mogelijkheden van eenvoudig toegankelijke niet-rechterlijke procedures', gepubliceerd in *Katern* bij *Mediaforum* 2007-5.

152 Te downloaden via www.rvdj.nl.